

Institut za društvena istraživanja u Zagrebu
Institute for Social Research in Zagreb

Centar za istraživanje i razvoj obrazovanja
The Centre for Educational Research and Development

Tko studira i zašto?

Izvještaj o rezultatima projekta Socijalni identiteti, pristup visokom obrazovanju i odabir studija

28/09/2015

Institut za društvena istraživanja u Zagrebu

Istraživački tim:

Dr. sc. Branislava Baranović (voditeljica projekta)

Dr.sc. Karin Doolan

Dr.sc. Ivana Jugović

Dr.sc. Saša Puzić

Dr.sc. Iva Košutić

Olgica Klepač

Zagreb, rujan 2015.

**Projekt *Socijalni identiteti, pristup visokom obrazovanju i odabir studija financira*
Hrvatska zaklada za znanost**

CILJ I TEORIJSKE OSNOVE ISTRAŽIVANJA

Osnovni je cilj istraživanja bio ispitati povezanost društvenih, institucionalnih i individualnih karakteristika učenika i učenica srednjih škola u Hrvatskoj s njihovom odlukom o nastavku školovanja na visokoškolskoj razini te izborom studija. Nastojali smo odgovoriti na sljedeća istraživačka pitanja: koje i kako pojedine društvene karakteristike oblikuju učeničke odluke o nastavku školovanja na visokoškolskoj razini i odabir studija? Koju ulogu pritom imaju srednje škole koje su učenici¹ pohađali? Kako su odluke učenika o nastavku školovanja i odabir studija povezani s njihovim rodnim karakteristikama i individualnim vrijednostima koje pridaju pojedinim obrazovnim područjima?

Istraživanje se teorijski oslanja na Bourdieuovu teoriju prakse (1977.)² i Eccles-inu teoriju očekivanja i vrijednosti (1998.)³. Bourdieu-ova teorija je omogućila da se ustanove učinci društvenih karakteristika učenika na njihove obrazovne putove, prvenstveno kroz (ne)posjedovanje ekonomskog, kulturnog i socijalnog kapitala te školu (tip i prestiž škole) kao relevantnog institucionalnog faktora. Primjena Eccles-ine teorije omogućila je da se kao odrednice obrazovnih odabira i uspjeha učenika ispituju njihove individualne karakteristike (motivacijske varijable: očekivani uspjeh i vrijednosti koje učenik pripisuje obrazovnom području) te učeničke percepcije rodnih uloga i stereotipa o obrazovnim područjima.

Osnovni koncepti Bourdieuove teorije koji se koriste u objašnjenju društvenih razlika u obrazovnim postignućima su kulturni, ekonomski i socijalni kapital te polje i habitus. Bourdieu govori o tri oblika kulturnog kapitala: utjelovljeni (kognitivne kompetencije i kulturne sklonosti), objektivirani (kulturna dobra kao što su npr. knjige, umjetničke slike i sl.) i institucionalizirani kapital (obrazovne kvalifikacije, odnosno završeno obrazovanje). Uz kulturni kapital usko je povezan ekonomski kapital koji se, prema Bourdieu, odnosi na financijsku situaciju i posjedovanje materijalnih dobara. Za razliku od kulturnog i ekonomskog kapitala kojima se zahvaća doprinos obitelji i njezinih resursa obrazovnim postignućima učenika i učenica, pojmom socijalnog kapitala zahvaća se doprinos resursa koji proizlaze iz pripadnosti pojedinca grupama ili vezama s drugima izvan obitelji, a što mu omogućuje da ostvari svoje interese i ciljeve. Resursi i način života obitelji i društvene grupe predstavljaju socijalizacijski kontekst u okviru kojeg pojedinac internalizira trajan sustav percepcije, iskustava i uvjerenja o društvenom svijetu koji dobiva od vlastite grupe i koji usmjerava njegov način mišljenja i djelovanja. Ovo internalizirano, socijalizacijsko iskustvo načina života vlastite društvene grupe, koje Bourdieu naziva habitusom, značajan je konceptualni instrument za razumijevanje i objašnjenje povezanosti obrazovnih odluka i uspjeha učenika s njihovim društvenim položajem, odnosno obiteljskim kontekstom. Prema Bourdieu za razumijevanje povezanosti kapitala i obrazovnih postignuća učenika također je važan pojam polja. Polje u Bourdieuovoj konceptualizaciji predstavlja socijalni prostor susreta i natjecanja kapitala koji se iskazuje kao odnos moći i kao takav kao prostor koji reproducira društvene nejednakosti. Za naše istraživanje pritom je ključno da se pojam polja u istraživanju obrazovanja koristi kao pojam kojim se obuhvaćaju karakteristike obrazovnih institucija čime je omogućeno da se škola, odnosno školski sustav, analizira kao socijalni prostor reprodukcije društvenih nejednakosti.

---

¹ Riječi pisane u muškom rodu odnose se na žene i muškarce.

² Bourdieu, P. (1977). *Outline of a Theory of Practice*. Cambridge: CUP.

³ Eccles, J. S., Barber, B.L., Updegraff, K., & O'Brien, K.M. (1998). An expectancy-value model of achievement choices: The role of ability self-concepts, perceived task utility and interest in predicting activity choice and course enrollment. In A.K.L. Hoffmann, K.A. Renninger & J. Baumert (Eds.), *Interest and learning: Proceedings of the Seeon Conference on Interest and Gender* (pp. 267-280). Kiel, Germany: Institute for Science Education at the University of Kiel.

Da bi se obuhvatilo i ispitivanje povezanosti individualnih subjektivnih faktora i roda s razlikama u obrazovnom uspjehu i odabiru studija, Bourdieuov konceptualni okvir je komplementaran Ecclesinom (1998) teorijom očekivanja i vrijednosti. Prema Ecclesinoj (1998) teoriji očekivanja i vrijednosti osim motivacije (npr. očekivani uspjeh, interes, važnost i korisnost pojedinog obrazovnog područja za učenika), značajan utjecaj na obrazovne izbore pojedinaca imaju faktori kao što su percepcija rodni uloga i rodni stereotipi o obrazovnom području.

Izveštaj je fokusiran na prikaz rezultata istraživanja koji se odnose na objašnjenje povezanosti kulturnog, ekonomskog i socijalnog kapitala te odabranih karakteristika srednjih škola (akademska poticajnost i prestiž različitih vrsta srednjih škola) na namjeru učenika i učenica da nastave obrazovanje na visokoškolskoj razini i njihov odabir studija. Kada je riječ o individualnim subjektivnim faktorima i rodu, fokus je stavljen na ispitivanje povezanosti roda, motivacije, rodni uloga i stereotipa učenika i učenica o područjima studija s njihovim odabirima studija.

UZORAK I METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA

Anketno istraživanje je provedeno u proljeće 2014. godine na 5%-om nacionalnom uzorku učenika i učenica završnih razreda trogodišnjih i četverogodišnjih strukovnih škola te gimnazija. Anketiranje je provedeno u 98 škola s ukupno 2106 učenika. Podaci o broju učenika u pojedinim županijama dobiveni su od ureda državne uprave u županijama. Uzorak je reprezentativan prema spolu, vrsti srednje škole koju učenici pohađaju te prema županijama i regijama Republike Hrvatske. Najveći broj anketiranih učenika – 961 (46%) bili su učenici četverogodišnjih strukovnih škola, zatim gimnazija – 601 (28%), dok je 544 (26%) učenika iz trogodišnjih strukovnih škola, što odgovara udjelu učenika u pojedinom tipu srednjih škola na nacionalnoj razini.⁴ U uzorku su bili podjednako zastupljeni učenici i učenice. Od ukupnog broja anketiranih maturanata, 1042 (49,5%) ispitanika su bile učenice, a 1064 (50,5%) ispitanika su bili učenici.

Anketiranje su provodili anketari (studenti) s kojima su članovi projektnog tima održali instruktažu kako bi prikupljanje podataka bilo metodološki korektno provedeno. Ulasku u škole prethodilo je slanje službenog dopisa školi s molbom za sudjelovanjem škole u istraživanju. Nakon dobivenog pristanka škole su kontaktirali anketari i dogovarali termin anketiranja učenika. U svakoj školi anketirani su učenici samo jednog razreda, a anketiranje je provedeno u razredima, tijekom jednog školskog sata. Anketiranje je bilo anonimno i uz informirani pristanak učenika. Tijekom provođenja istraživanja, članovi projektnog tima bili su u stalnom kontaktu s anketarima na terenu i kontinuirano su pratili prikupljanje podataka.

Osim anketnog istraživanja provedeno je i kvalitativno istraživanje. U proljeće 2014. godine također su provedeni polustrukturirani intervjui s učenicima i studentima. Intervjuirano je ukupno 25 učenika (14 učenika i 11 učenica) završnih razreda gimnazija, četverogodišnjih i trogodišnjih strukovnih škola iz različitih regija. Intervjui su u prosjeku trajali sat vremena, a poštovana su etička načela istraživanja (informirani pristanak, povjerljivost iskaza). Intervjui su provedeni i s 44 studenta prve godine različitih studija (22 studenta i 22 studentice). Intervjuirano je 28 studenata sveučilišnih studija (14 sa Sveučilišta u Zagrebu i 14 sa sveučilišta u Rijeci, Zadru i Osijeku) i 16 studenata stručnih studija na veleučilištima. Uzorkom su zahvaćeni studenti sveučilišnih i stručnih programa iz svih područja znanosti (prirodne znanosti, tehničke znanosti, biomedicinske znanosti, biotehničke znanosti, društvene znanosti, humanističke znanosti i umjetničko područje). Intervjui su u prosjeku trajali sat

---

⁴ Nacionalni udjeli uključuju 27% (odnosno 594) učenika gimnazija, 45% (odnosno 979) učenik četverogodišnjih, te 27% (ili 594) učenika trogodišnjih strukovnih škola.

vremena, a poštovana su etička načela istraživanja (informirani pristanak, povjerljivost iskaza). Sve intervjuje su proveli članovi istraživačkog tima.

INSTRUMENTI I VARIJABLE⁵

BOURDIEUOVI KONCEPTI: KULTURNI, SOCIJALNI I EKONOMSKI KAPITAL, OBRAZOVNO POLJE

Kulturni kapital

U svrhu dobivanja uvida u to u kojoj mjeri učenici raspolažu kulturnim kapitalom i kako su različiti aspekti kulturnog kapitala povezani s obrazovnim odlukama, upitnik je sadržavao niz pitanja vezanih uz pojedine vrste kulturnog kapitala učenika i njihovih obitelji.

Institucionalizirani kulturni kapital obitelji učenika

Institucionalizirani kulturni kapital obitelji učenika ispitivan je s dva pitanja koja su se odnosila na obrazovanje majke i oca te obrazovanje baka/djedova.

Obrazovanje roditelja ispitalo se tako da je učenicima postavljeno pitanje o najvišem završenom stupnju obrazovanja majke i oca. Učenici su se trebali odlučiti za jednu od ponuđenih kategorija: „nezavršena osnovna škola“, „osnovna škola“, „trogodišnja srednja strukovna škola“, „četverogodišnja srednja strukovna škola“, „gimnazija“, „viša škola, visoka škola, veleučilište“, „fakultet, umjetnička akademija“, „magisterij ili doktorat“. *Obrazovanje baka/djedova* - učenici su (u obliku trihotomnih odgovora: *da, ne, ne znam*) trebali odgovoriti je li netko od njihovih baka ili djedova završio fakultet ili višu školu.

Utjelovljeni kulturni kapital učenika i njihovih roditelja

Utjelovljeni kulturni kapital učenika i njihovih roditelja ispitivan je pitanjima koja su adresirala *kulturne prakse roditelja, kulturne prakse učenika, učeničke izvanškolske aktivnosti i učeničke čitalačke prakse*.

Kulturne prakse roditelja. Učenike smo pitali da na skali od 4 stupnja (1=*nikad*, 2=*vrlo rijetko*, 3=*ponekad*, 4=*često*, 5=*vrlo često*) procijene koliko često njihovi roditelji: „čitaju publicistiku“, „čitaju prozu i poeziju“, „pohađaju obrazovne tečajeve, programe ili predavanja“, „posjećuju muzeje ili umjetničke galerije“, „idu na kazališne predstave“ te „posjećuju operu, balet ili koncerte klasične glazbe“.

Kulturne prakse učenika - učenici su na skali od 4 stupnja (1=*nijednom*, 2=*otprilike 1 ili 2 puta*, 3=*otprilike 3 ili 4 puta*, 4=*više od 4 puta*) trebali odgovoriti koliko su često u zadnjih godinu dana: „posjetili muzeje ili umjetničke galerije“, „išli na kazališne predstave“, odnosno „posjetili operu, balet ili koncerte klasične glazbe“.

Učeničke izvanškolske aktivnosti - učenici su u formi dihotomnih „*da-ne*“ odgovora (0=*ne*, 1=*da*) naveli jesu li do sada, barem godinu dana, pohađali sljedeće aktivnosti izvan škole: „dramsku grupu“,

---

⁵ Metrijska valjanost i razumljivost istraživačkih instrumenta provjerena je u pilot istraživanju koje je provedeno na 5%-nom reprezentativnom uzorku učenika završnih razreda državnih srednjih škola u Gradu Zagrebu i Zagrebačkoj županiji. Provedeno je u studenom 2013. godine u 23 škole, a ukupno je anketnim upitnikom obuhvaćeno 539 učenika. Uvid u rezultate pilot-istraživanja doprinio je finalizaciji pitanja i skala te strukture upitnika.

„balet ili suvremeni ples“, „pjevački zbor“, „glazbenu školu“ te „školu stranih jezika ili individualnu poduku iz stranih jezika“. Ukupni rezultat je nastao zbrajanjem vrijednosti na svih 5 čestica, s potencijalnim rasponom vrijednosti 0-5.

Čitalačke prakse učenika - učenike se na skali od 5 stupnjeva (1=*nikad ili gotovo nikad*, 2=*nekoliko puta godišnje*, 3=*otprilike jednom mjesečno*, 4=*nekoliko puta mjesečno*, 5=*nekoliko puta tjedno ili svaki dan*) pitalo koliko često čitaju navedene tipove tekstova, a da nisu školska obaveza: „članke o unutarnjoj politici ili kulturi u dnevnim ili tjednim novinama“, „popularno-znanstvene časopise ili časopise kulturne tematike“, „publicistiku“, „prozu i poeziju“.

Objektivirani kulturni kapital obitelji učenika

Objektivirani kulturni kapital dostupan učenicima u njihovim obiteljima zahvaćen je pitanjima o broju knjiga i kulturnih dobara u kućanstvima učenika.

Broj knjiga u kućanstvu - na skali od 6 stupnjeva (1=0-10, 2=11-25, 3=26-100, 4=101-200, 5=201-500, 6=*više od 500 knjiga*) učenici su procjenjivali broj knjiga u njihovim kućanstvima.

Posjedovanje kulturnih dobara - posjedovanje kulturnih dobara učenika ispitalo se uz pomoć dihotomnih „*da-ne*“ (0=*ne*, 1=*da*) odgovora na pitanje imaju li kod kuće: „stručne knjige ili priručnike“, „knjige klasične literature“, „knjige pisane na stranom jeziku“, „umjetnička djela kao što su slike ili skulpture“ i „CD-e ili druge nosače zvuka klasične ili jazz glazbe“. Ukupni rezultat je nastao zbrajanjem vrijednosti na svih 5 čestica, s potencijalnim rasponom vrijednosti 0-5.

Ekonomski kapital

Ekonomski kapital učenika zahvatili smo pitanjima o posjedovanju imovine, te o obiteljskoj financijskoj situaciji.

Posjedovanje imovine - učenici su na skali od 4 stupnja (0=*niti jedan*, 1=*jedan*, 2=*dva*, 3=*tri ili više*) odgovarali koliko računala, automobila i nekretnina posjeduje njihova obitelj.

Procjena financijske situacije obitelji - učenici su na skali od 5 stupnjeva trebali procijeniti koja tvrdnja najbolje opisuje financijsku situaciju njihove obitelji (1=*jedva spaja kraj s krajem*, 2=*ima za ono što je nužno*, 3=*ima dovoljno za normalan/prosječan život*, 4=*je prilično dobrostojeća*, 5=*je bogata*).

Socijalni kapital

Socijalni kapital učenika ispitivan je pitanjem o obrazovanju prijatelja roditelja te pitanjem o osobama izvan obitelji učenika koje su utjecale na odluku učenika o njihovom daljnjem školovanju.

Obrazovanje roditeljskih prijatelja ispitalo se tako da je učenicima postavljeno pitanje o najvišem završenom stupnju obrazovanja većine prijatelja njihovih roditelja. Učenici su se trebali odlučiti za jednu od ponuđenih kategorija: „osnovna škola“, „srednja škola“, „fakultet, visoka škola ili veleučilište“, „ne znam“.

Osobe koje su utjecale na odluku o daljnjem školovanju - učenici su na skali od 5 stupnjeva (od 1=*nimalo nisu utjecali* do 5=*izrazito su utjecali*) za ponuđene osobe odgovarali koliko su utjecale na njihovu odluku o nastavku školovanja. Navedene osobe bile su: „članovi šire rodbine“, „prijatelj/i“, „dečko ili cura“, „školski kolege“, „prijatelji ili poznanici roditelja učenika“, „susjedi“, „nastavnici“, „stručni suradnici u školi“, „savjetnik za profesionalno usmjeravanje izvan škole“. Skalu „institucionalnih značajnih drugih“ koji su mogli utjecati na odluku o nastavku školovanja čine čestice o nastavnicima, stručnim suradnicima u školi i savjetnicima za profesionalno usmjeravanje izvan škole. Skalu „izvaninstitucionalnih značajnih drugih“ čine čestice o članovima šire rodbine, prijateljima, dečku/curi, školskim kolegama, prijateljima/poznancima roditelja učenika te susjedima.

Karakteristike škole (obrazovno polje)

Učenici su procjenjivali akademsku poticajnost i status srednje škole koju pohađaju. Na skali od 5 stupnjeva (od 1=*uopće se ne slažem* do 5=*u potpunosti se slažem*) učenici su procjenjivali navedene karakteristike njihove srednje škole, pri čemu varijabla – „škola visokog statusa“ – ujedinjuje

rezultate učeničkih procjena za tvrdnje „moju je školu teško upisati“ i „moja škola je ugledna“. Varijabla – „akademski poticajna škola“ – ujedinjuje rezultate učeničkih procjena za tvrdnje „u školi možemo dobiti informacije u vezi daljnjeg obrazovanja“ i „naši nastavnici nas potiču da upišemo neki studij“.

KONCEPTI IZ ECCLESINE TEORIJE OČEKIVANJA I VRIJEDNOSTI

Motivacija za matematiku

Ispitali smo motivaciju za matematiku i hrvatski jezik jer je uspjeh u tim predmetima važan za odabir studija i jer su i oba predmeta rodno stereotipizirani. Motivacija učenika za te predmete ispitivana je kroz očekivani uspjeh u njima i subjektivne vrijednosti koje im učenici pridaju (interes, važnost uspjeha u tim predmetima i njihova korisnost).

Očekivanje uspjeha iz matematike - očekivanje uspjeha iz matematike i percepcija vlastitih sposobnosti za matematiku ispitana je pomoću 6 čestica (npr. „Koliko si bio/la uspješan/a u matematici tijekom dosadašnjeg školovanja?“, „Koliko misliš da bi bio/la uspješan/a na studiju na kojem su važna znanja iz matematike?“) na koja se odgovaralo na bipolarnoj skali od 5 stupnjeva (1=izrazito neuspješan/na, 5=izrazito uspješan/na).

Subjektivne vrijednosti matematike - subjektivne vrijednosti matematike ispitane su s po tri tvrdnje o interesu za matematiku (npr. Koliko si zainteresiran/a za matematiku?), o važnosti uspjeha iz matematike (npr. Koliko je tebi osobno važno dobiti visoku ocjenu iz matematike?) i o procjeni korisnosti matematike (npr. Koliko će ti ono što učiš iz matematike biti korisno za nastavak školovanja?). Odgovori su bili na bipolarnoj skali od 5 stupnjeva od 1=*uopće ne (ili uopće nisam)* do 5=*izrazito je (izrazito jesam)*.

Motivacija za hrvatski jezik

Očekivanje uspjeha iz hrvatskog jezika - očekivanje uspjeha iz hrvatskog jezika i percepcija vlastitih sposobnosti za hrvatski jezik ispitana je pomoću 6 čestica (npr. „Koliko si bio/la uspješna u hrvatskom jeziku tijekom dosadašnjeg školovanja?“, „Koliko misliš da bi bio/la uspješna na studiju na kojem su važna znanja iz hrvatskog jezika?“) na koja se odgovaralo na bipolarnoj skali od 5 stupnjeva (1=izrazito neuspješan/na, 5=izrazito uspješan/na).

Subjektivne vrijednosti hrvatskog jezika - subjektivne vrijednosti hrvatskog jezika ispitane su s po tri tvrdnje o interesu za hrvatski jezik (npr. Koliko si zainteresiran/a za hrvatski jezik?), o važnosti uspjeha iz hrvatskog jezika (npr. Koliko je tebi osobno važno dobiti visoku ocjenu iz hrvatskog jezika?) i o procjeni korisnosti hrvatskog jezika (npr. Koliko će ti ono što učiš iz hrvatskog jezika biti korisno za nastavak školovanja?). Odgovori su bili na bipolarnoj skali od 5 stupnjeva od 1=*uopće ne (ili uopće nisam)* do 5=*izrazito je (izrazito jesam)*.

Rodne uloge u adolescenciji

Skala rodni uloga u adolescenciji - rodne uloge u adolescenciji su ispitane pomoću 20 tvrdnji od kojih 10 ispituju femininost (npr. „Jako sam osjećajan/a.“, „Obavljam kućanske poslove kao što su čišćenje kuće, pranje posuđa i glačanje.“, „Volim čitati časopise o modi i kozmetici.“), a 10 maskulinitet (npr. „Volim se natjecati.“, „Volim gledati sportska natjecanja.“ i „Obavljam manje popravke po kući.“). Ovom skalom su obuhvaćena ponašanja i interesi u različitim područjima adolescentskog života kao što su obitelj, škola, slobodno vrijeme, odnos prema izgledu i intimni odnosi. Odgovori su ponuđeni na Likertovoj ljestvici od 5 stupnjeva: 1=*uopće ne*, 2=*uglavnom ne*, 3=*niti da niti ne*, 4=*uglavnom da*, 5=*u potpunosti da*.

Rodni stereotipi o zanimanjima

Rodni stereotipi - rodni stereotip o talentu u tehničkim zanimanjima ispitivan je pitanjem „Tko je talentiraniji za zanimanja u području tehničkih znanosti kao što su elektrotehnika, strojarstvo, građevinarstvo?“, a stereotip o talentu za zanimanja u društveno-humanističkom području pitanjem

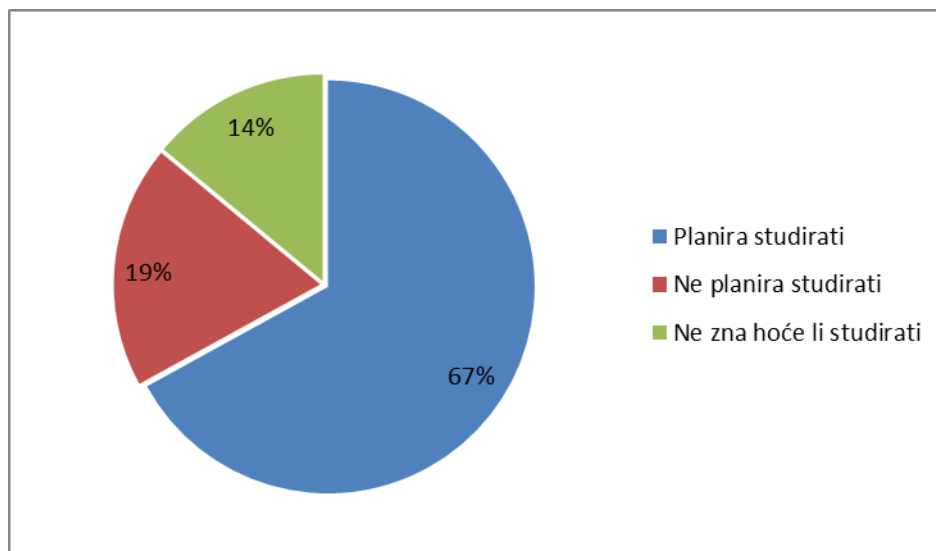
„Tko je talentiraniji za zanimanja u području društveno-humanističkih znanosti kao što su psihologija, pedagogija, jezici, filozofija?“. Ponuđeni odgovori su bili: 1=žene, 2=jednako i 3=muškarci.

Vjerojatnost upisivanja specifičnog područja studija. Učenici koji namjeravaju upisati studij procjenjivali su, na skali ordinalnog tipa (1=sigurno neću do 5=sigurno hoću), kolika je vjerojatnost da će pokušati upisati studij u sljedećim znanstvenim područjima: studij matematike ili prirodnih znanosti, studij iz tehničkih znanosti, studij iz područja biomedicine i zdravstva, studij iz biotehničkih znanosti, studij iz društveno – humanističkih znanosti, te studij iz umjetničkog područja.

REZULTATI ISTRAŽIVANJA

1. Odluka o (ne)studiranju

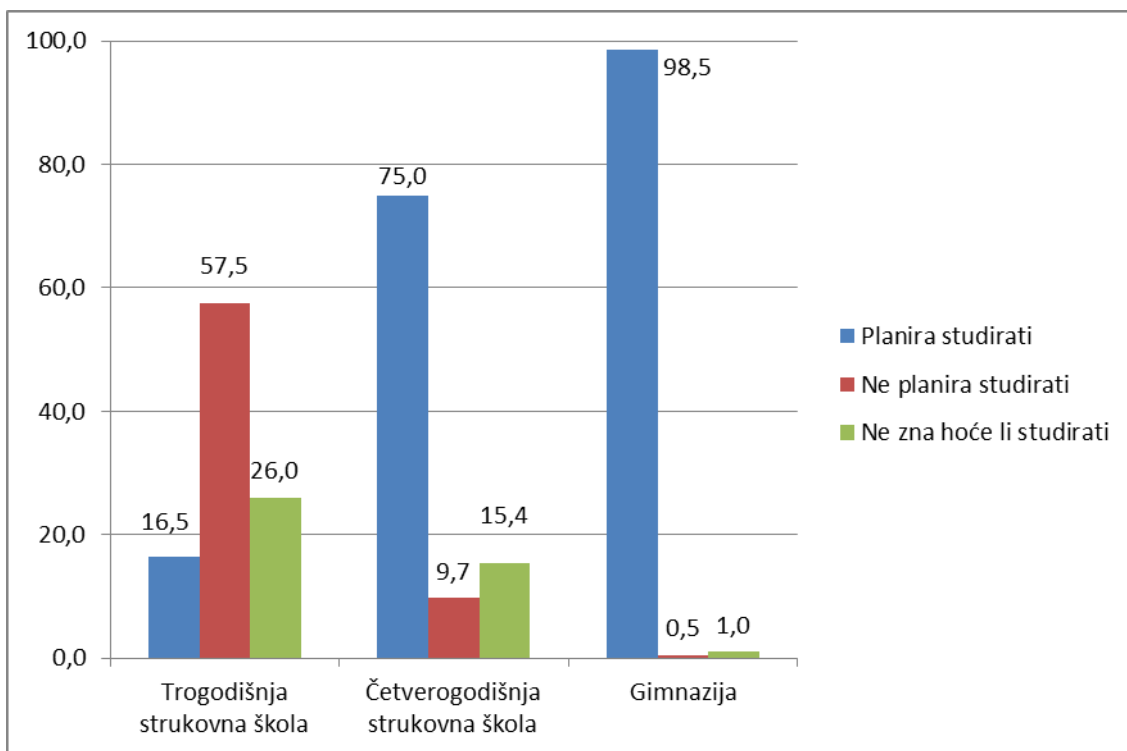
Od ukupnog broja ispitanih učenika završnih razreda srednjih škola njih 67% je odgovorilo da planiraju studirati, 19% da ne planiraju studirati, dok je 14% učenika navelo da još ne znaju hoće li nastaviti školovanje na visokoškolskoj razini. Na Slici 1 grafički su prikazane distribucije odgovora učenika na pitanje o namjeri nastavka školovanja.

Slika 1. Odgovori na pitanje „Namjeravate li nastaviti školovanje?“ u postocima

Na Slici 2 prikazane su distribucije odgovora na pitanje o namjeri studiranja prema vrsti srednje škole.

Slika 2. Odgovori na pitanje „Namjeravate li nastaviti školovanje?“ u postocima prema vrsti škole

Učenicima je također postavljeno pitanje o tome tko je najviše utjecao na njihovu odluku o nastavku školovanja. Dobiveni rezultati prikazani su u Tablici 1.

Prema podacima u Tablici 1, učenici smatraju da su na njihovu odluku o nastavku školovanja najviše utjecali njihovi roditelji. Pored roditelja, učenici procjenjuju da su na odluku o tome studirati ili ne najviše utjecali prijatelji te braća i/ili sestre. Na četvrtom mjestu prema jačini utjecaja su nastavnici kao skupina s najvećim utjecajem na odluku o studiranju izvan užeg obiteljskog ili prijateljskog kruga. Iza nastavnika ponovno su rangirane skupine čiji se utjecaj javlja prvenstveno u privatnoj sferi, tj. školski kolege, članovi šire rodbine, dečko/cura te prijatelji ili poznanici roditelja. Iza njih, s razmjerno najmanjim utjecajem na odluku o nastavku školovanja, rangirani su stručni suradnici u školi, susjedi i savjetnici za profesionalno usmjeravanje izvan škole.

Tablica 1. Rangovi i distribucije odgovora „izrazito su utjecali“ na pitanje koliko su sljedeće osobe utjecale na učenikovu odluku o nastavku školovanja

Utjecali na odluku o nastavku školovanja:	Rang	M	SD	Izrazito su utjecali (%)
roditelji	1	3,53	1,39	33,0
prijatelj/i	2	2,67	1,35	10,0
braća/sestre	3	2,56	1,48	14,6
nastavnici	4	2,47	1,35	8,7
školski kolege	5	2,41	1,32	7,2
članovi šire rodbine	6	2,36	1,37	9,6
dečko/cura	7	2,23	1,48	12,4
prijatelji ili poznanici roditelja	8	2,09	1,28	6,0
netko od stručnih suradnika u školi	9	1,83	1,18	4,4

susjedi	10	1,69	1,09	3,4
savjetnik za profesionalno usmjeravanje izvan škole	11	1,65	1,08	3,2

Osnovni razlozi odluke o studiranju koje su učenici navodili u intervjuima uključuju one orijentirane prema mogućnosti stjecanja znanja u području interesa učenika, kao i one instrumentalne prirode, orijentirane prema mogućnostima zaposlenja:

„Odlučio sam se studirati da steknem više znanja i da se mogu lakše zaposliti...“ (učenik, četverogodišnja strukovna škola)

„Pa zapravo već od osnovne škole znam da je u Hrvatskoj teško naći posao i sa fakultetom, a bez fakulteta još teže, tako da sam od osnovne škole znala da ću upisati fakultet“ (učenica četverogodišnja strukovna škola)

Oni učenici koji ne planiraju studirati ili koji još nisu odlučili procijenili su koliko su određeni razlozi utjecali na njihovu odluku o nestudiranju. Dobiveni rezultati prikazani su u Tablici 2.

Tablica 2. Postoci, prosječne vrijednosti i raspršenja odgovora na tvrdnjama o razlozima za odluku o nestudiranju

	Uglavnom/uopće se ne slažem (%)	Niti se slažem, niti se ne slažem (%)	Uglavnom/u potpunosti se slažem (%)	M	SD
Želim što prije početi zarađivati (osamostaliti se)	12	17	72	4,02	1,17
Želim raditi u svojoj struci, a za to mi ne treba više obrazovanje	36	27	38	3,03	1,37
Studiranje nije za mene	32	34	34	3,03	1,36
Nisam dobro pripremljen za to što se traži na studiju	34	33	33	2,96	1,33
Trenutno nemam financijska sredstva za studiranje	44	27	30	2,76	1,38
Ne želim se seliti zbog studiranja	47	24	28	2,65	1,47
Ne vidim smisla u studiranju	47	35	19	2,55	1,28

Iz rezultata u Tablici 2 vidljivo je da kao najčešći razlog zašto ne planiraju studirati učenici navode da se žele što prije osamostaliti i početi zarađivati. Ova se tvrdnja prema stupnju pristajanja izdvaja od drugih ponuđenih odgovora, pa tako čak 72% ispitanih učenika spomenutu tvrdnju navodi kao razlog za odluku o nestudiranju. Od ostalih ponuđenih razloga zašto ne planiraju studirati oko jedne trećine učenika ili više navodi da studij nije uvjet za rad u struci („Želim raditi u svojoj struci, a za to mi ne treba više obrazovanje“; 38%), da studij nije nešto s čime se mogu poistovjetiti („Studiranje nije za mene“; 34%) odnosno da nisu dobro pripremljeni za ono što se traži na studiju (33%). Učestalost pristajanja uz ostale prikazane razloge nešto je manja i kreće se od 30% za tvrdnju „Trenutno nemam financijska sredstva za troškove studiranja“, do 19% za tvrdnju „Ne vidim smisla u studiranju“.

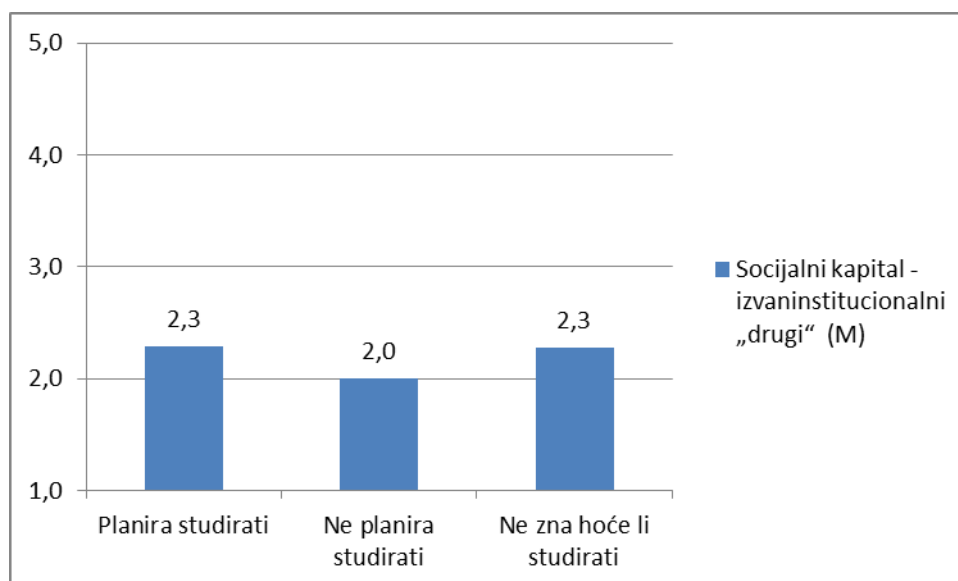
2. Odluka o (ne)studiranju i različite vrste kapitala

Prema teoriji kulturne i društvene reprodukcije (Bourdieu, 1977), očekuje se povezanost odluke o studiranju i posjedovanja različitih vrsta kapitala (socijalnog, kulturnog i ekonomskog), odnosno pretpostavlja se da učenici koji planiraju studirati, posjeduju više socijalnog, kulturnog i ekonomskog kapitala od učenika koji ne planiraju studirati ili nisu sigurni.

2.1. Socijalni kapital učenika

Povezanost odluke o (ne)studiranju i posjedovanja socijalnog kapitala ispitali smo koristeći se trima indikatorima socijalnog kapitala učenika. To su (1) izvaninstitucionalni i (2) institucionalni obrazovno korisni kontakti te (3) razina obrazovanja roditeljskih prijatelja.

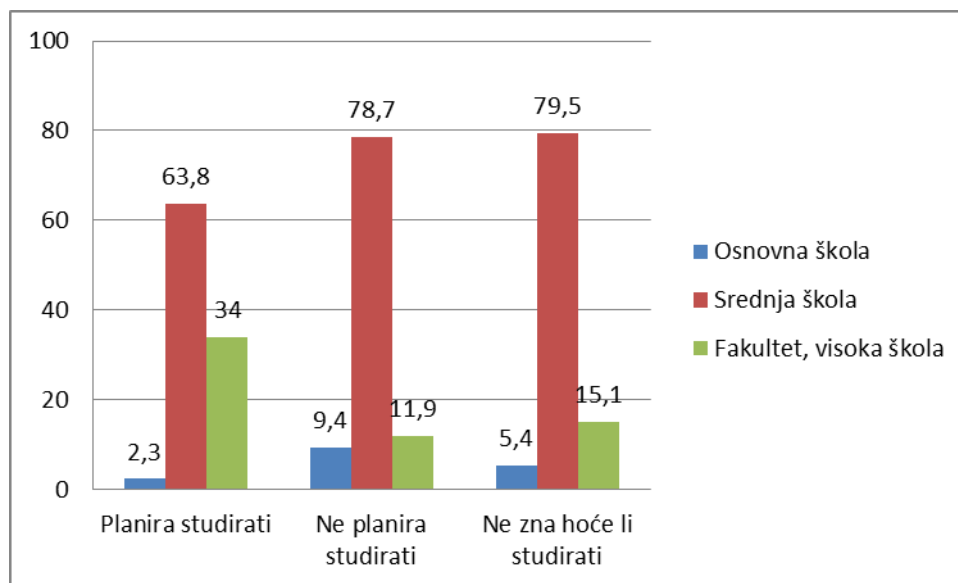
Obrazovno korisne kontakte učenika podijelili smo na one koji najvećim dijelom pripadaju privatnoj sferi (izvaninstitucionalni „značajni drugi“: članovi šire rodbine, prijatelji, dečko/cura, školski kolege, prijatelji ili poznanici roditelja, susjedi) i na kontakte koji se pojavljuju u institucionalnom okruženju, u školi i izvan nje (institucionalni „značajni drugi“: nastavnici, stručni suradnici u školi, savjetnik za profesionalno usmjeravanje izvan škole). Analizom varijance testirana je pretpostavka o razlikama u posjedovanju socijalnog kapitala između različitih kategorija učenika (prema njihovim planovima za nastavak školovanja), a prosječne vrijednosti odgovora učenika o utjecaju izvaninstitucionalnih „značajnih drugih“ su prikazane na Slici 3.

Slika 3. Prosječne vrijednosti odgovora na pitanje o korisnosti izvaninstitucionalnih obrazovnih kontakata – razlike među učenicima različitih namjera studiranja

Pokazalo se da postoje statistički značajne razlike u posjedovanju obrazovno korisnih kontakata koji se ostvaruju u privatnoj sferi, ali ne i kontakata koji se realiziraju u institucionalnom okruženju. Pritom je, u skladu s očekivanim, utjecaj izvaninstitucionalnih „značajnih drugih“ u većoj mjeri prisutan kod učenika koji planiraju studirati ili nisu sigurni, nego kod onih koji ne planiraju studirati. S druge strane, između učenika koji planiraju studij i onih koji ne znaju hoće li studirati ne postoje statistički značajne razlike u odgovarajućim vrijednostima. Navedeni rezultati upućuju, s jedne strane, na važnost neformalnih društvenih veza kod odluke o nastavku školovanja, a s druge na razmjerno slabu povezanost takve odluke s djelovanjem šireg institucionalnog sklopa, uključujući školu.

Razlike u razini obrazovanja roditeljskih prijatelja između učenika koji planiraju, ne planiraju ili ne znaju hoće li studirati prikazani su na Slici 4.

Slika 4. Stupanj obrazovanja roditeljskih prijatelja kod učenika različite namjere studiranja u postocima

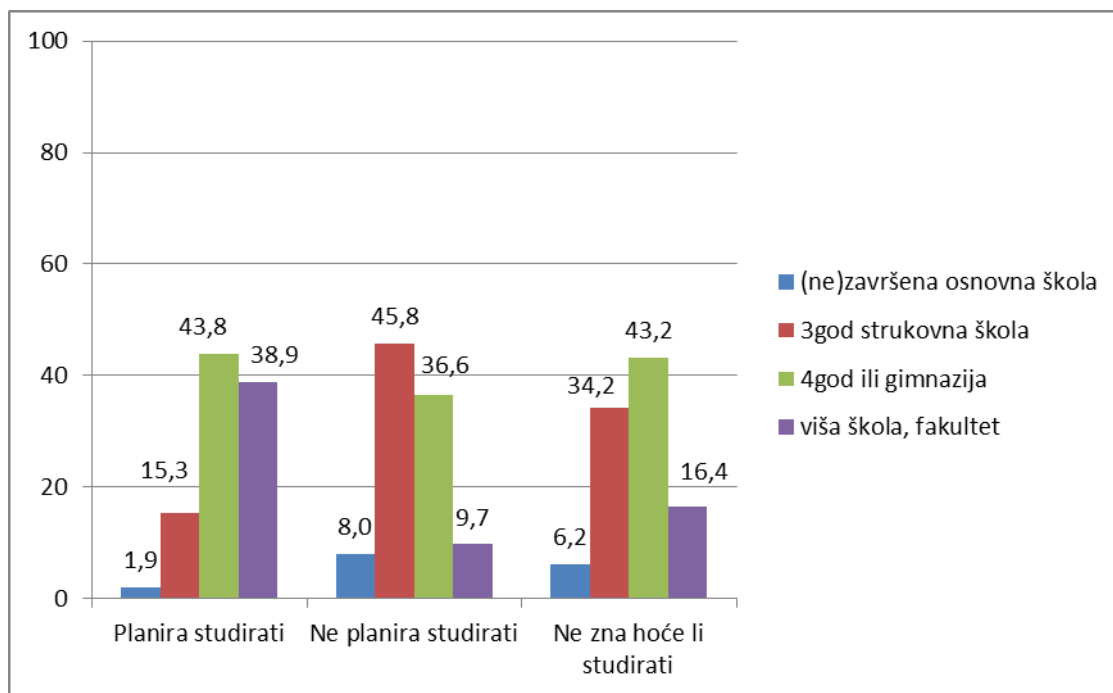
Rezultati hi-kvadrat testa pokazali su kako najviši postotak akademski obrazovanih roditeljskih prijatelja imaju učenici koji planiraju studirati (34%), više nego dvostruko manji oni koji još ne znaju hoće li studirati (15%), dok razmjerno najmanje visoko obrazovanih roditeljskih prijatelja imaju učenici koji ne namjeravaju nastaviti školovanje na tercijarnoj razini (12%). Navedeni podaci o obrazovanju roditeljskih prijatelja na tragu su prethodno iznijetih podataka o posjedovanju obrazovno korisnih kontakata te potvrđuju pretpostavku prema kojoj veću izvjesnost u namjeri studiranja prate više vrijednosti socijalnog kapitala učenika i njihovih obitelji.

2.2. Kulturni kapital učenika

Prema teoriji kulturne reprodukcije (Bourdieu, 1977) izloženost djeteta kulturnim sadržajima i odrednicama koje se vežu uz srednju i višu klasu osigurava značajne prednosti u budućem školovanju. U nastavku smo provjerili pretpostavku o razlikama u raspolaganju različitim oblicima kulturnog kapitala između učenika koji planiraju upisati studij i onih koji ne planiraju ili ne znaju hoće li studirati.

Institucionalizirani kulturni kapital

Hi-kvadrat testom ispitane su razlike između učenika koji planiraju studirati, koji ne planiraju studirati i koji još nisu donijeli takvu odluku prema institucionaliziranom kapitalu, tj. obrazovanju roditelja i obrazovanju baka/djedova. Distribucije odgovora prikazane su na slikama 5 i 6.

Slika 5. Najviši stupanj obrazovanja roditelja kod učenika različitih namjera studiranja u postocima

Iz Slike 5. je vidljivo da su roditelji učenika koji planiraju studirati češće završili četverogodišnju srednju školu (četverogodišnju strukovnu školu ili gimnaziju) kao i višu školu ili fakultet od roditelja učenika koji ne misle studirati ili još nisu odlučili. Ova je razlika posebno izražena kada je riječ o najvišoj obrazovnoj razini, gdje oko 39% učenika koji planiraju studirati ima barem jednog roditelja koji je završio višu školu ili fakultet, nasuprot 10% onih koji ne planiraju studirati i 16% onih koji još ne znaju hoće li studirati.

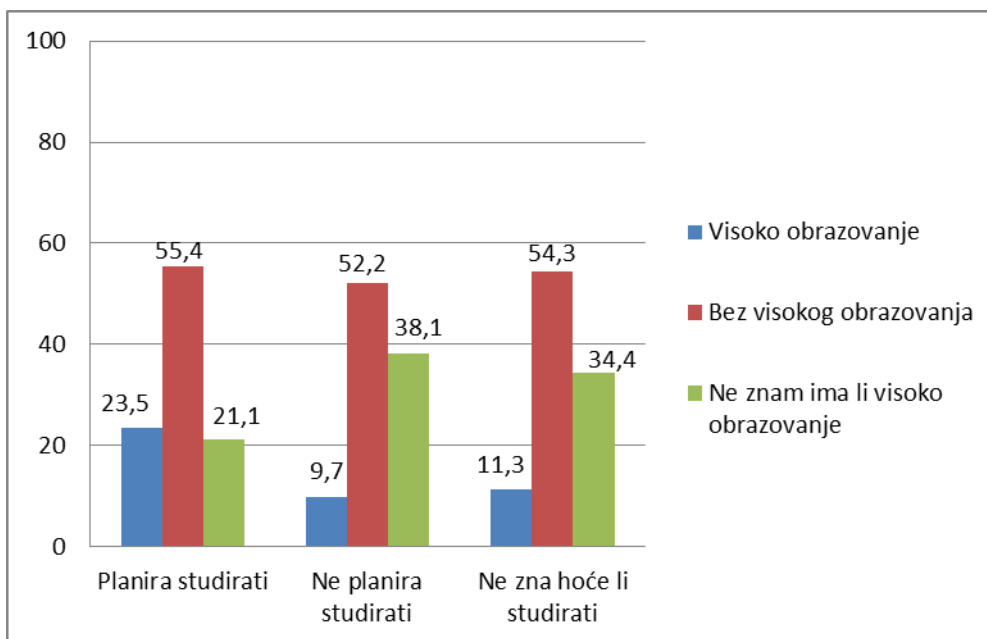
Povezanost namjere studiranja i visokog obrazovanja roditelja oslikavaju primjeri iz razgovora s učenicima :

„Jednostavno to se podrazumijeva da završimo fakultet i to je to zapravo vrlo važno zato što svi skoro u porodici imaju diplome i to je normalna stvar.“ (učenik, gimnazija)

Utjecaj obrazovanja roditelja na odluku o studiranju povezuje se i s određenim prestižnim zanimanjima:

„...jednu od ključnih uloga imaju [roditelji], ne znam recimo u mom razredu ima dosta djece kojima su roditelji doktori i 99% njih će, želi upisati medicinu isto kao i roditelji... to je sigurno utjecalo jer mi najviše vremena provodimo s obitelji i oni najviše utječu na nas.“ (učenica, gimnazija)

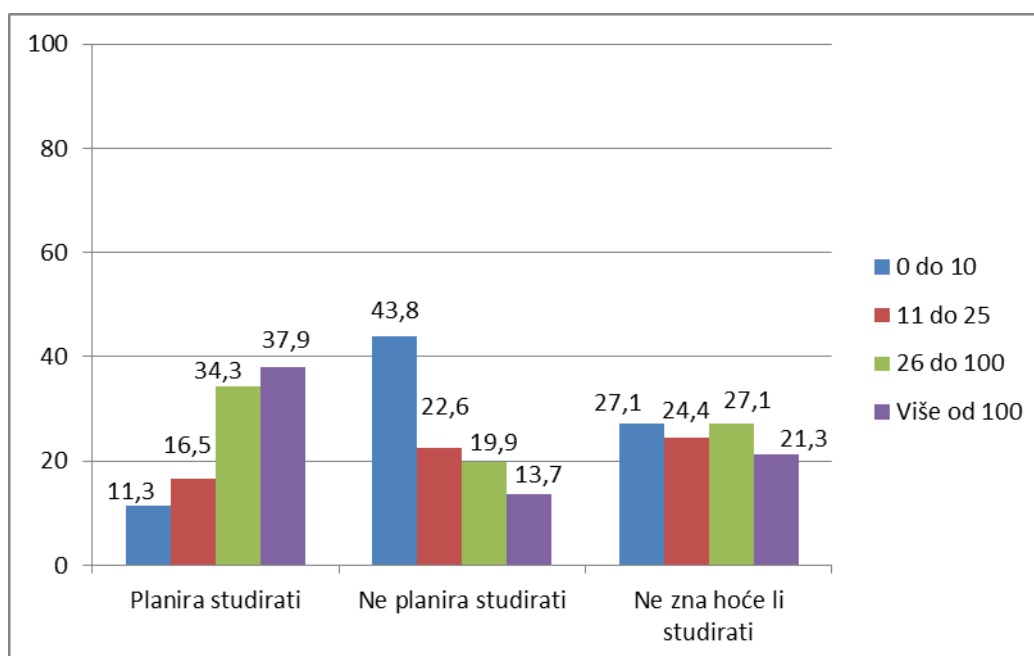
Kao kod obrazovanja roditelja, sličan se obrazac pokazuje i kod obrazovanja baka/djedova. Iz Slike 6 je vidljivo da akademsko obrazovanje ima 24% baka ili djedova učenika koji planiraju studirati, a tek 10% baka/djedova učenika koji ne misle studirati i 11% onih koji još nisu odlučili.

Slika 6. Stupanj obrazovanja baka/djedova kod učenika različitih namjera studiranja u postocima

Objektivirani kulturni kapital

Pored obrazovanja roditelja i baka/djedova, ispitane su i razlike između tri skupine učenika (planiraju studirati, ne planiraju, ne znaju) prema razlikama u objektiviranom kulturnom kapitalu ispitivanom kroz dostupnost knjiga i kulturnih dobara u obitelji. Postoci po kategorijama broja knjiga za učenike različitih namjera studiranja prikazani su na Slici 7.

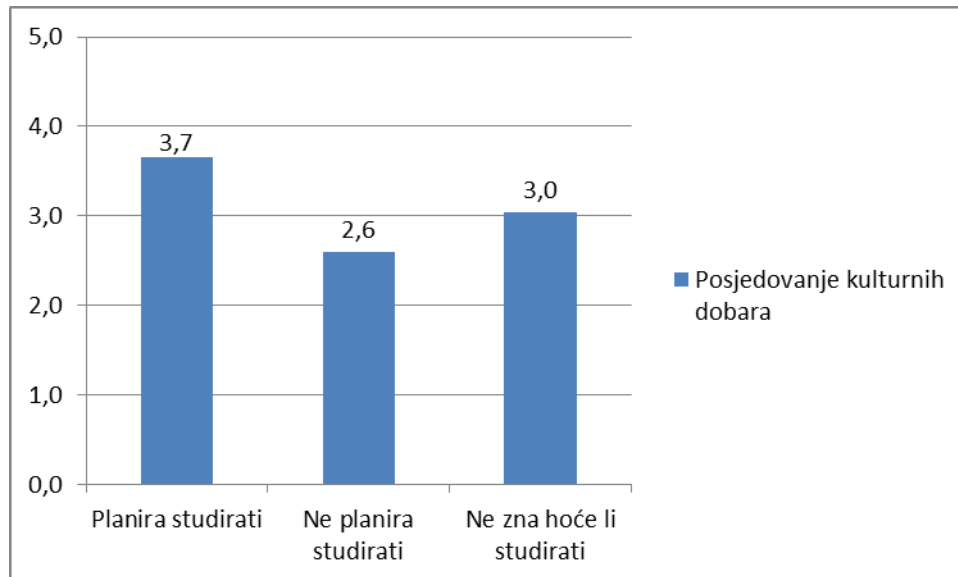

Slika 7. Procjena broja knjiga kod kuće u postocima – razlike među učenicima različitih namjera studiranja

Analiza je pokazala razmjerno veću dostupnost knjiga u obiteljima učenika koji planiraju studirati, no jednako tako i svojevrsnu „kulturnu depriviranost“, s obzirom na broj knjiga, učenika koji ne planiraju studirati. U tom smislu indikativan može biti podatak da čak 44% učenika koji neće studirati, a koji

kod kuće ili uopće nemaju knjige ili ih posjeduju zanemariv broj (do 10). S druge strane, kod obitelji sa srednjim (26-100) i većim brojem knjiga (iznad 100) vidljivo je da prevladavaju učenici koji se žele akademski obrazovati, iza kojih dolaze oni koji to još nisu odlučili, dok je najmanje knjiga dostupno učenicima koji ne namjeravaju studirati.

Ispitane su također razlike između učenika koji planiraju, ne planiraju studirati ili koji to još nisu odlučili prema posjedovanju kulturnih dobara u obitelji. Odgovarajuće vrijednosti dobivene analizom varijance prikazane su na Slici 8.

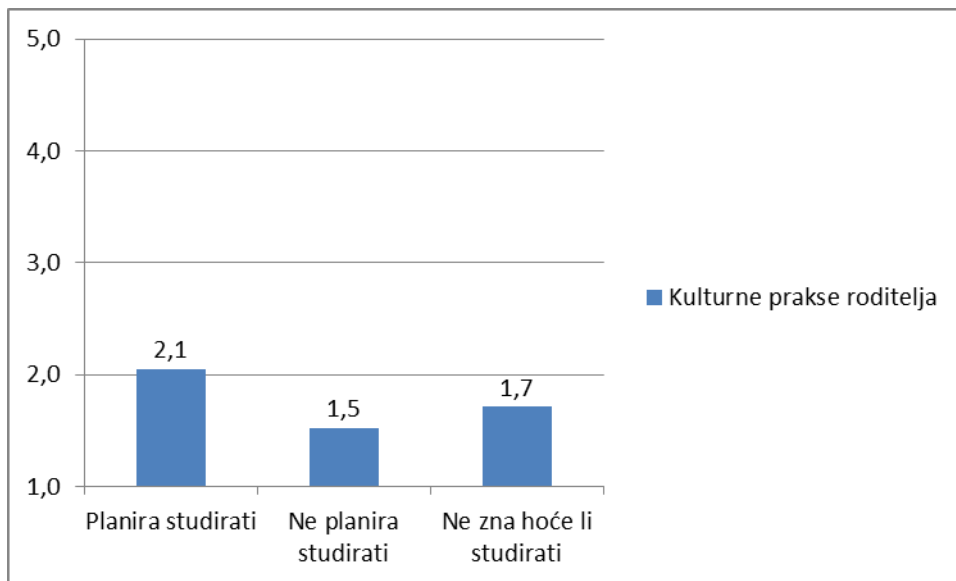

Slika 8. Prosječne vrijednosti odgovora na pitanje o posjedovanju kulturnih dobara u obitelji – razlike među učenicima različitih namjera studiranja

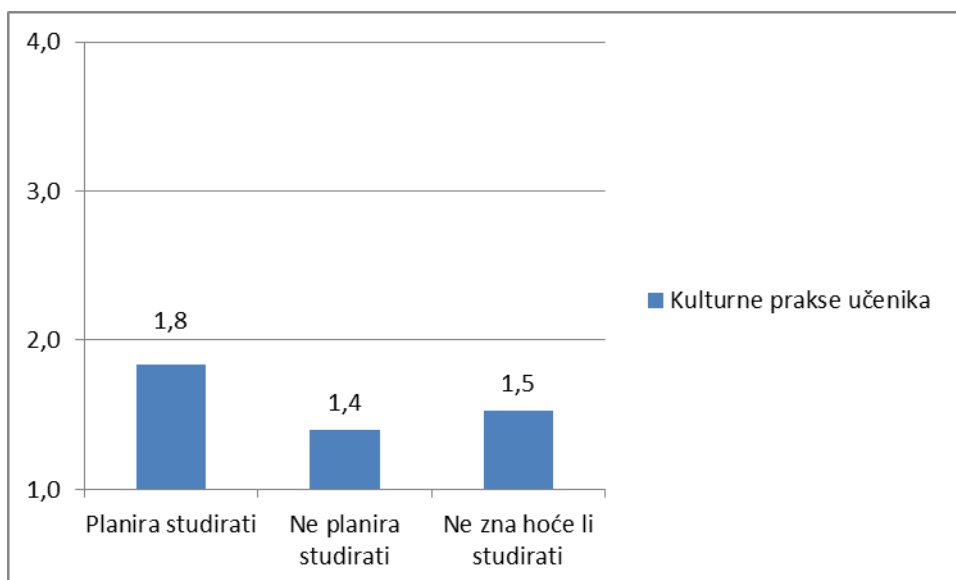
Kao i kod obiteljskih knjiga tako i kod kulturnih dobara postoje razlike prema posjedovanju objektiviranog kulturnog kapitala u obiteljima učenika. Razmjerno najviše umjetničkih slika ili skulptura i drugih kulturnih dobara posjeduju obitelji učenika koji planiraju nastavak školovanja na tercijarnoj razini, manje takvih dobara prisutno je u obiteljima učenika koji još nisu odlučili, dok razmjerno najmanje kulturnih dobara posjeduju obitelji učenika koji ne planiraju studirati.

Utjelovljeni kulturni kapital

Pored obrazovanja roditelja i baka/djedova te dostupnih knjiga i kulturnih dobara unutar obitelji, važan indikator obiteljskog socijalizacijskog okruženja predstavljaju također kulturne prakse učenika i njihovih roditelja (utjelovljeni kulturni kapital). Slike 9-12 prikazuju razlike u kulturnim praksama učenika i njihovih roditelja između učenika koji planiraju, ne planiraju studirati ili koji još nisu odlučili hoće li studirati.

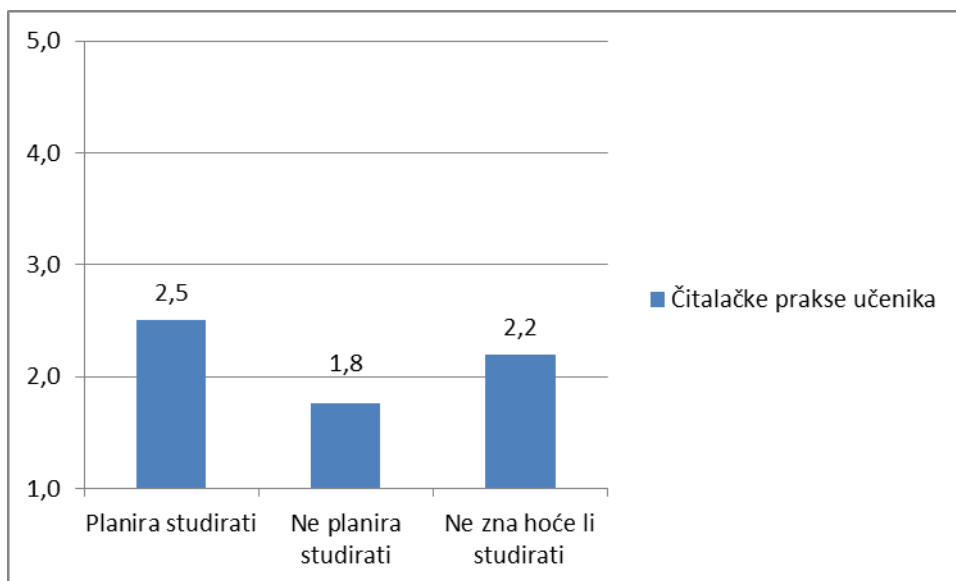

Slika 9. Prosječne vrijednosti odgovora na pitanje o kulturnim praksama roditelja – razlike među učenicima različitih namjera studiranja

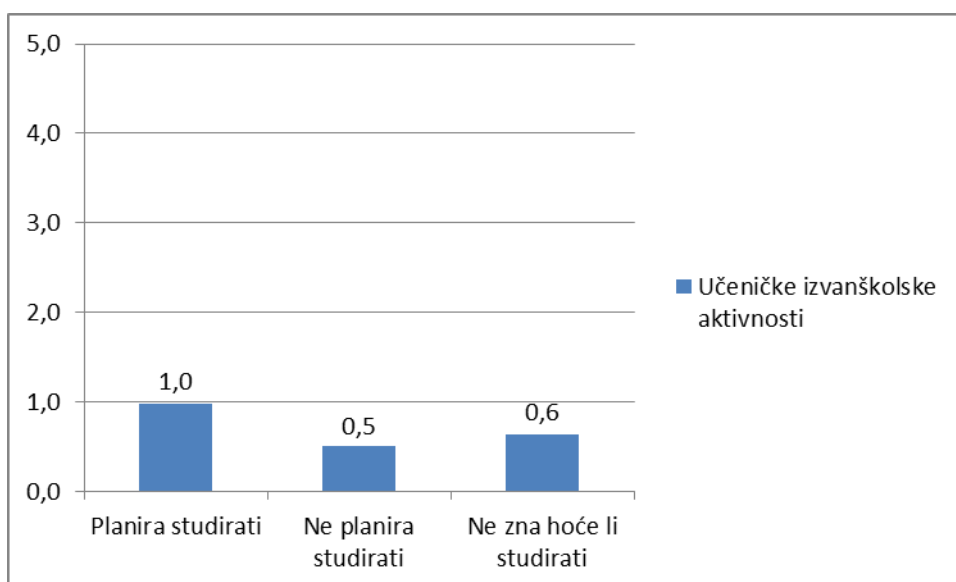

Slika 10. Prosječne vrijednosti odgovora na pitanje o kulturnim praksama učenika – razlike među učenicima različitih namjera studiranja

Slika 11. Prosječne vrijednosti odgovora na pitanje o čitalačkim praksama učenika – razlike među učenicima različitih namjera studiranja

Slika 12. Prosječne vrijednosti odgovora na pitanje o sudjelovanju u izvanškolskim aktivnostima – razlike među učenicima različitih namjera studiranja

Analizom varijance utvrđeno je postojanje statistički značajnih razlika s obzirom na sve ispitivane tipove utjelovljenog kulturnog kapitala učenika i njihovih roditelja. U pogledu kulturnih praksi roditelja, participacije učenika u visokoj kulturi i čitalačkih praksi učenika postoje statistički značajne razlike između sve tri analizirane skupine učenika. Pritom prema svakoj od navedenih karakteristika najviše utjelovljenog kulturnog kapitala imaju učenici koji planiraju studirati, manje oni koji još nisu odlučili, dok razmjerno najmanje kulturnog kapitala ove vrste imaju oni učenici koji ne planiraju nastaviti školovanje na visokoškolskoj razini. Učenici koji planiraju studirati tako više čitaju izvan školskih obaveza i češće posjećuju muzeje, umjetničke galerije ili koncerte klasične glazbe od ostalih učenika, pri čemu ovi učenici imaju i roditelje koji češće sudjeluju u kulturnim aktivnostima. Kada je riječ o razlikama vezanim uz izvanškolske aktivnosti učenika kao što su glazbena škola, balet, dramska grupa i sl., pokazalo se da i u tim aktivnostima češće sudjeluju učenici koji planiraju nastavak

školovanja. Između učenika koji još nisu donijeli odluku o studiranju i onih koji ne planiraju studij ne postoji statistički značajna razlika u izvanškolskim aktivnostima.

Povezanost kulturnih praksi roditelja s odlukom o nastavku školovanja potvrđuju i intervjuirani učenici.

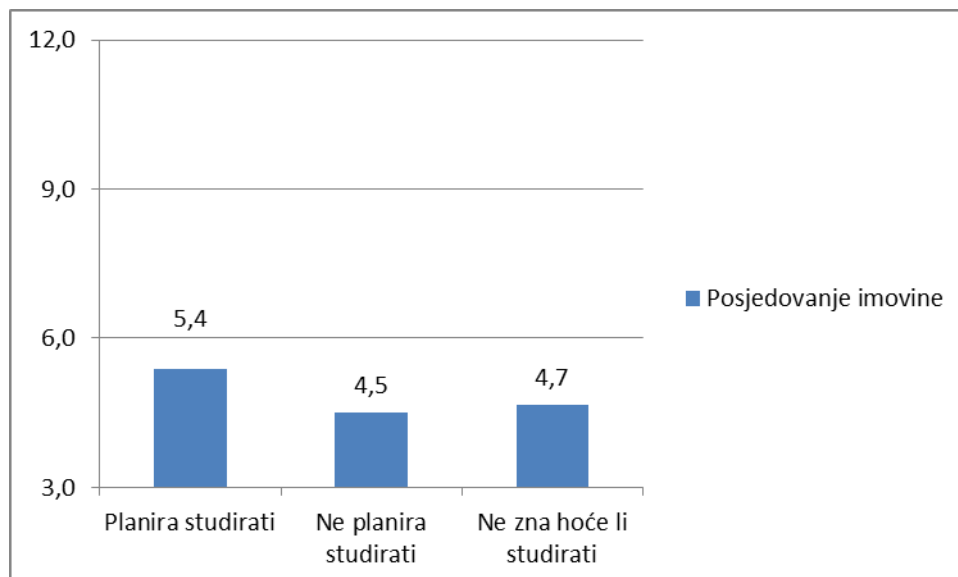
„Koliko knjiga imamo doma, koliko idemo u kazalište, pa mislim da to dosta utječe jer recimo ja dosta pričam s mamom i tatom o lektirama i oni meni preporuča neku dobru knjigu, neki klasik za koji možda ja nisam znala i tako, dosta utjecaja ustvari“ (učenica, gimnazija)

Značaj roditeljskih kulturnih praksi koje usmjeravaju visokom obrazovanju mogu biti, prema mišljenju nekih učenika, i značajnije od obrazovanja roditelja:

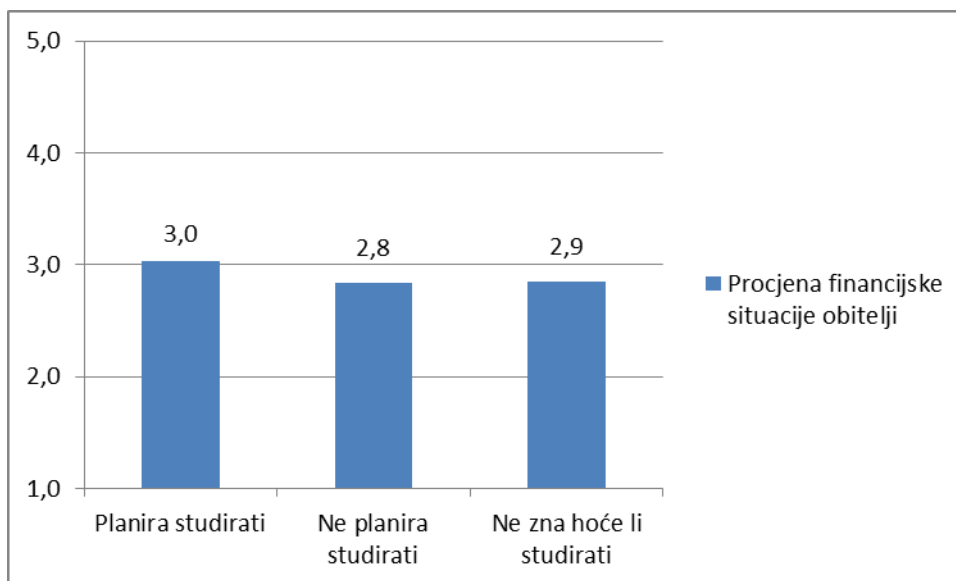
„Mislim stalno sam bila okružena knjigama, oni su me natjerali da učim kao mala, ali ustvari da steknem tu naviku... ali ako je [majka] završila srednju školu, ali i dalje učila i čitala i pročitala puno knjiga, onda ne bi baš bilo razlike u tom kako bi se ja ponašala danas. Na primjer, da je ona završila fakultet, a nije učila, a nije išla na različite seminare, onda bi i ja sad bila drugačija. Tak da sve zavisi o tom koliko je ona ulagala u sebe, ne u tom da li je završila faks ili ne.“ (učenica, strukovna škola)

2.3. Ekonomski kapital

Osim prema razlikama u raspolaganju socijalnim i kulturnim kapitalom, razlike između tri kategorije učenika ispitivane su također prema posjedovanju ekonomskog kapitala, tj. prema posjedovanju imovine i procjeni financijske situacije obitelji. Prosječne vrijednosti odgovora učenika na pitanja o posjedovanju imovine i procjeni financijske situacije obitelji prikazani su na slikama 13 i 14.

Slika 13. Prosječne vrijednosti odgovora na pitanje o posjedovanju imovine – razlike među učenicima različitih namjera studiranja

Slika 14. Prosječne vrijednosti odgovora na pitanje o procjeni financijske situacije obitelji – razlike među učenicima različitih namjera studiranja

Učenici koji planiraju studirati nalaze se u ekonomski povoljnijem položaju od učenika koji ne planiraju studirati ili još nisu donijeli takvu odluku, kako s obzirom na posjedovanje obiteljske imovine i nekretnina, tako i kada je riječ o općoj procjeni obiteljske financijske situacije. I u jednom i u drugom slučaju ustanovljene su statistički značajne razlike između onih koji nastavljaju školovanje na visokoškolskoj razini u odnosu prema druge dvije ispitane skupine učenika (ne planiraju studij, ne znaju). Između učenika koji ne planiraju studirati i onih koji još nisu odlučili ne postoji statistički značajna razlika u odgovarajućim prosječnim vrijednostima.

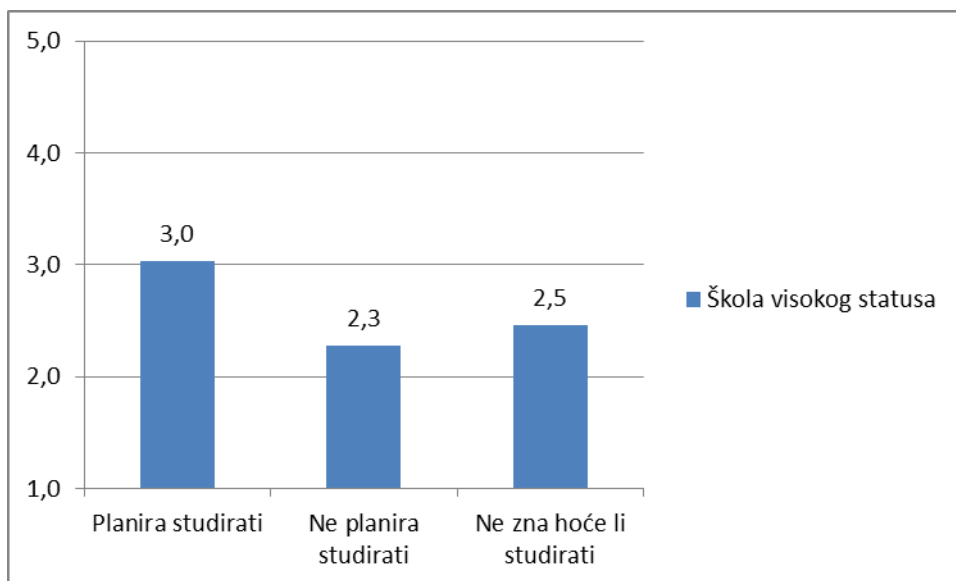
Financijska situacija obitelji bitan je faktor u učeničkim razmatranjima odluka o studiranju. Kod učenika se primjećuje težnja za zadržavanjem obiteljskog statusa upisom visokog obrazovanja, ali se kod nekih učenika javlja i težnja da se izaberu oblici školovanja koji znače najmanje dodatno opterećenje za obiteljske financije:

„Nismo ono bogati baš jako, [...] ali smatram da imamo više nego većina hrvatskog stanovništva [...] i smatram da i po statusu u društvu da su dosta, pogotovo otac, da je dosta cijenjen i obitelj općenito... Posao kojim se bave, onda mislim nekakvu imovinu za koju ja znam, onda krug ljudi s kojima se družim... ja bih želio zadržati taj status, a i unaprijediti ga...“ (učenik, gimnazija)

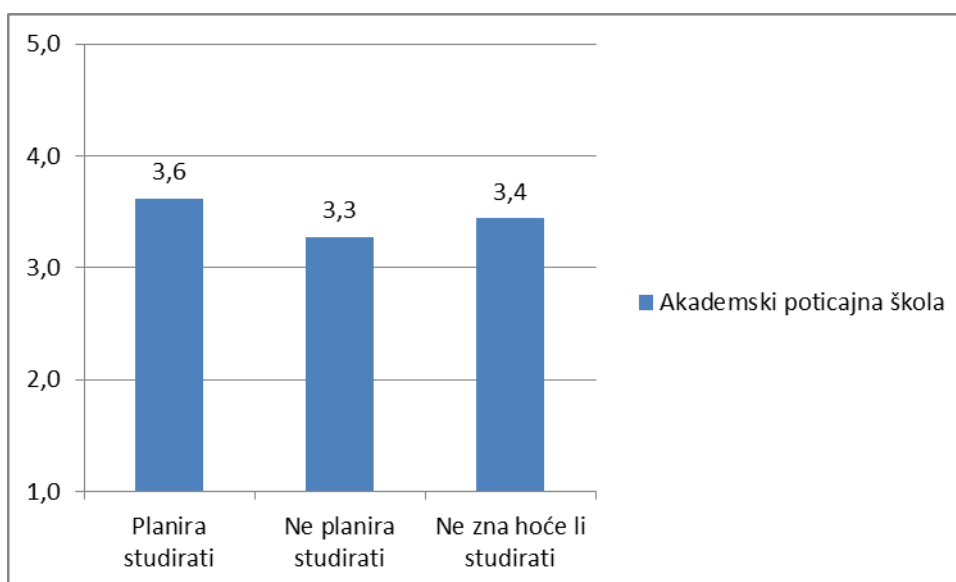
„Ja [...] nemam baš novaca za dalje, mislim, za faks... [...] Ne bi bila u mogućnosti da si platim faks, a ovo sad je besplatno ta četverogodišnja škola, to su nam omogućili da možemo ići dalje“ (učenica, trogodišnja strukovna škola).

3. Odluka o (ne)studiranju i odabrane karakteristike srednje škole

Također je ispitivana povezanost odluke o (ne)studiranju s nekim relevantnim karakteristikama srednje škole kao što je akademska poticajnost i status škole. Na slikama 15 i 16 su prikazane aritmetičke sredine procjena učenika o statusu i akademskoj poticajnosti njihove srednje škole.

Slika 15. Prosječne vrijednosti odgovora na pitanje o procjeni srednje škole kao škole visokog statusa – razlike među učenicima različitih namjera studiranja

Slika 16. Prosječne vrijednosti odgovora na pitanje o procjeni srednje škole kao akademski poticajne škole – razlike među učenicima različitih namjera studiranja

Iz prikazanih podataka je vidljivo da svoju školu kao akademski poticajnu sredinu i instituciju visokog statusa najčešće procjenjuju oni učenici koji planiraju studirati, u manjoj mjeri oni koji još nisu odlučili, a razmjerno najmanje oni koji ne planiraju nastavak školovanja na akademskoj razini. Pri procjeni srednje škole kao škole visokog statusa postoje statistički značajne razlike između sve tri skupine učenika, dok pri procjeni srednje škole kao akademski poticajne sredine postoje statistički značajne razlike između onih koji planiraju studij u odnosu na druge dvije ispitane skupine učenika (ne planiraju, ne znaju). Ovakav obrazac procjene školske sredine upućuje na povezanost određenih karakteristika srednje škole kao što su ugled škole, dostupnost informacija u vezi nastavka školovanja ili podrška nastavnika pri odlučivanju o nastavku školovanja, s izvjesnošću namjere upisa studija.

I razgovori s učenicima upućuju da među učenicima postoji svijest o razlikama među pojedinim tipovima škola te mogućnostima i prednostima, odnosno preprekama koje stvaraju za daljnje školovanje.

„Ono što ne mogu poreći je da me škola jako dobro pripremila za maturu. O tome govori možda najbolje to što se ja nisam uopće puno spremao za tu maturu, a imao sam jako dobre ocjene na njoj.“ (učenik, gimnazija)

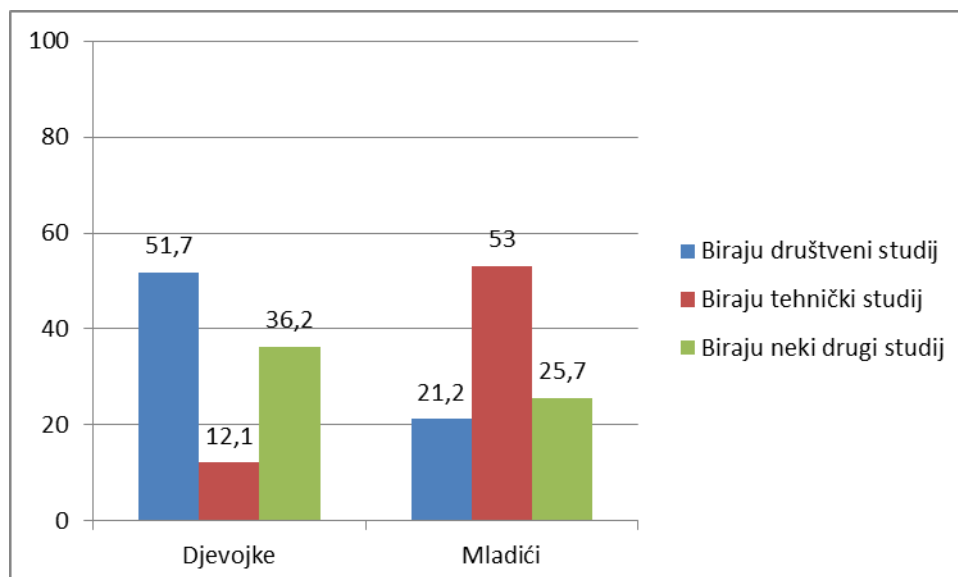
„Vjerojatno ljudi isto više cijene ako idete u gimnaziju, jer nekako gimnazije znate imaju viši bodovni prag, misli se da ide više ljudi koji imaju više znanje i tako.“ (učenica, gimnazija)

„Po meni je to sve isto, samo kaj gimnazijalci se, po meni drže visoko i to, a mi smo, mi bi sad trebali bit neka drugo od njih.“ (učenik, trogodišnja strukovna škola)

Ukupno uzevši, prikazani rezultati potvrđuju polazišnu pretpostavku o tome da postoji povezanost između odluke o studiranju i posjedovanja različitih vrsta kapitala te karakteristika škole koju učenik pohađa. U tom smislu podaci ukazuju na jasan obrazac: s najviše socijalnog, kulturnog i ekonomskog kapitala raspoložu učenici koji planiraju studirati, razmjerno manje spomenutih resursa posjeduju učenici koji još nisu odlučili o daljnjem školovanju, dok najmanje različitih vrsta kapitala posjeduju učenici koji ne planiraju studirati. Jednako tako, učenici koji su skloniji planirati nastavak školovanja nakon srednje škole pozitivnije procjenjuju svoje škole kao akademski poticajne i kao škole višeg statusa.

4. Rodne razlike u odabiru područja studija

Od ukupnog broja ispitanih učenika koji namjeravaju studirati (N=1390), 51,7% djevojaka planira upisati društveno-humanistički studij (a ne tehnički), dok to isto planira 21,2% mladića (Slika 17). Suprotno tome, 53% mladića planira upisati tehnički studij (a ne društveno-humanistički), dok to isto planira tek 12,1% djevojaka.

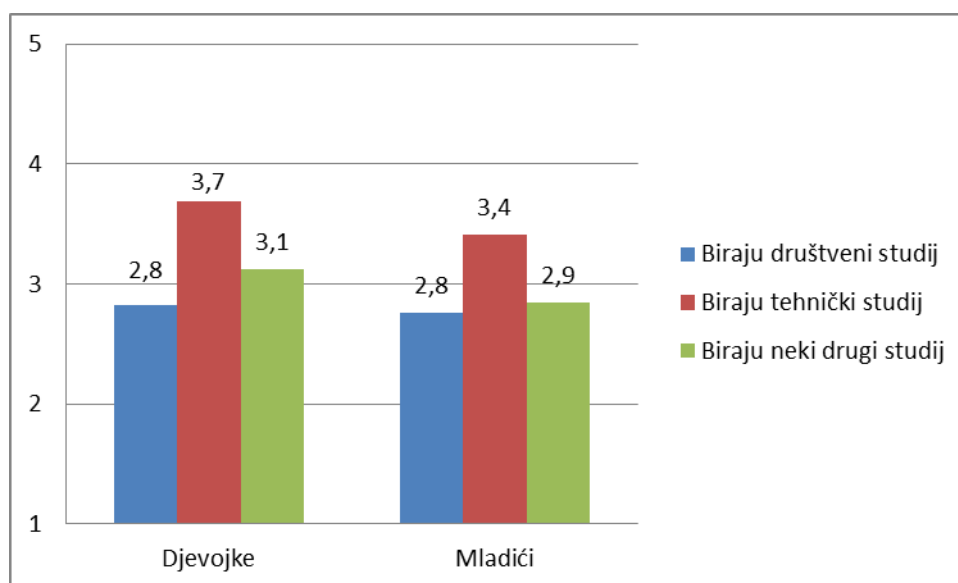
Slika 17. Rodne razlike u odabiru područja studija – postoci djevojaka i mladića koji biraju društveno-humanistički studij, tehnički studij i neki drugi studij

Razlika između djevojaka i mladića u odabiru područja studija je statistički značajna te stoga tehničke studije možemo smatrati tipično muškim, a društveno-humanističke studije tipično ženskim područjem studija. Treću skupinu čine učenici koji planiraju upisati neki drugi studij koji nije niti

tehnički, niti društveno-humanistički⁶, a planira ga upisati preko trećine djevojaka i oko četvrtine mladića.

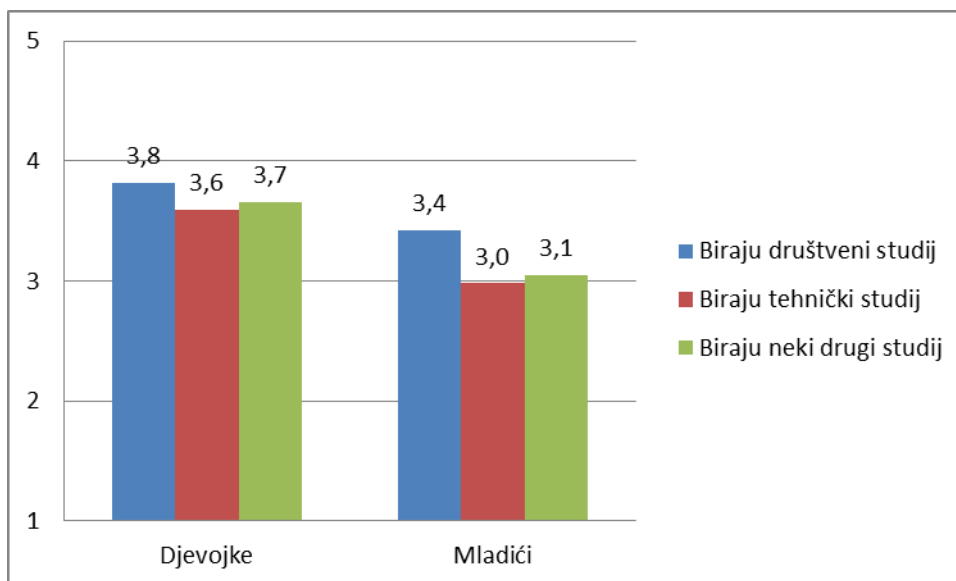
5. Razlike u motivaciji, rodnim ulogama i stereotipima djevojaka i mladića koji biraju različite studije

Ispitalo se i razlikuju li se učenici koji biraju društveno-humanistički, tehnički te neki drugi studij u motivaciji za matematiku i hrvatski jezik te u rodnim ulogama i stereotipima. Polazeći od Ecclesine teorije očekivanja i vrijednosti (Eccles i sur., 1983), očekivalo se da učenici koji namjeravaju upisati tehničke studije, kao tipično muško područje, imaju višu motivaciju za matematiku, budući da je za upis tih studija matematika bitna te također zbog toga što postoji predodžba o matematici kao maskulinom području. Također se očekivalo da su učenici koji planiraju upisati društveno-humanistički studij, kao tipično žensko područje studija, više motivirani za hrvatski jezik jer su verbalne/literarne kompetencije bitne za taj studij, ali i zato što postoji predodžba o jezicima kao pretežno ženskom obrazovnom području. Analizama varijance su ispitane razlike u motivaciji za matematiku i hrvatski jezik i to na sljedećim dimenzijama: očekivanju uspjeha u tim predmetima, interesu/važnosti uspjeha u njima te percepciji korisnosti tih predmeta u budućnosti (Slike 20-25).

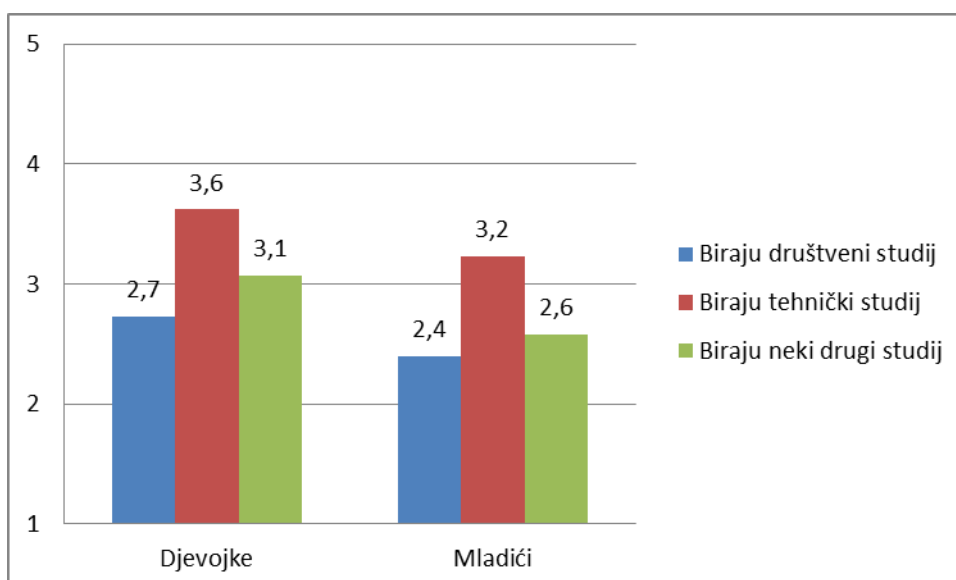

Slika 18. Prosječne vrijednosti očekivanja uspjeha u matematici – razlike između djevojaka i mladića koji biraju različita područja studija

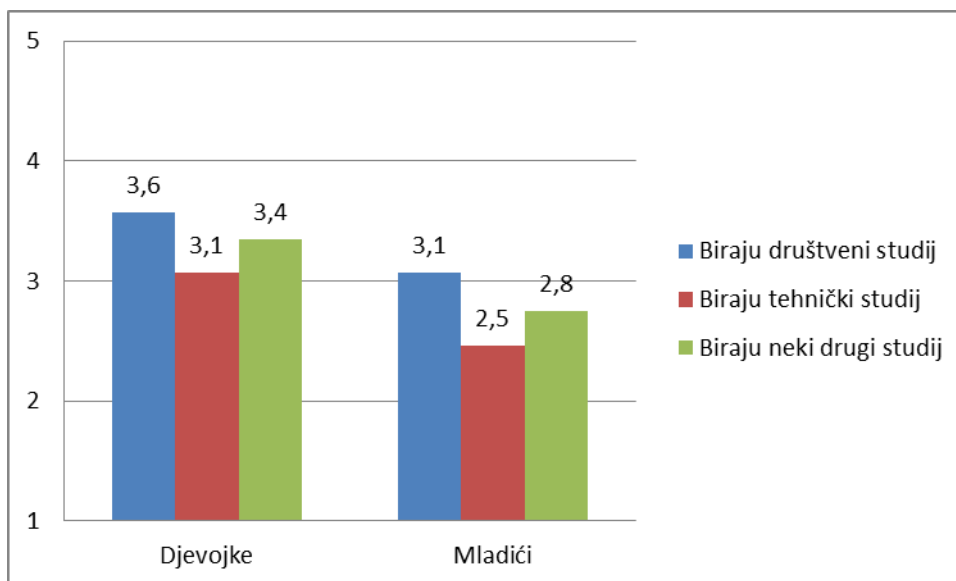
⁶ Od učenika koji planiraju upisati neki drugi studij, 39,2% planira upisati studij iz područja biomedicine i zdravstva, 27% planira upisati studij matematike ili prirodnih znanosti, 20,4% planira upisati studij iz biotehničkih znanosti, a 10,8% studij iz umjetničkog područja

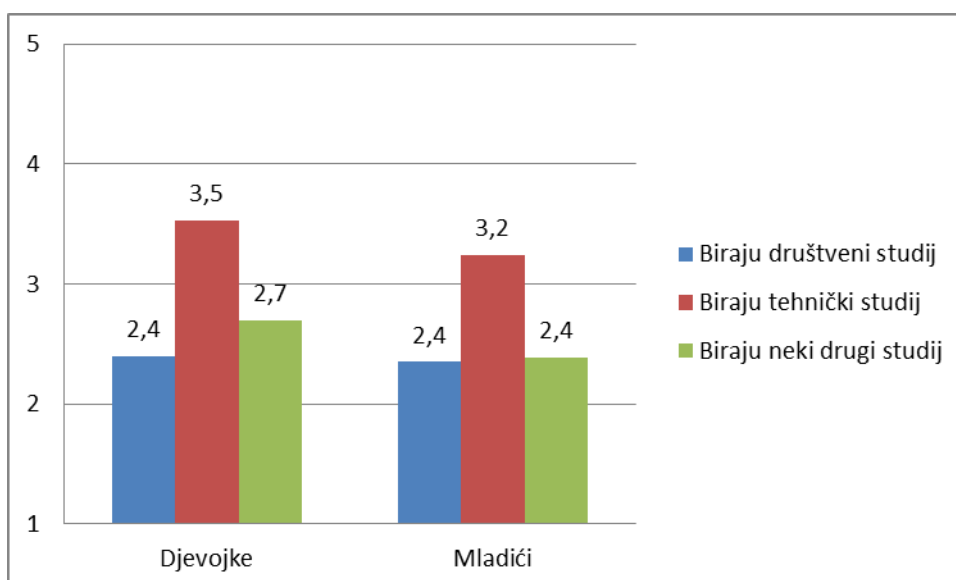
Slika 19. Prosječne vrijednosti očekivanja uspjeha u hrvatskom jeziku – razlike između djevojaka i mladića koji biraju različita područja studija

Slika 20. Prosječne vrijednosti interesa za matematiku i važnost uspjeha u matematici – razlike između djevojaka i mladića koji biraju različita područja studija

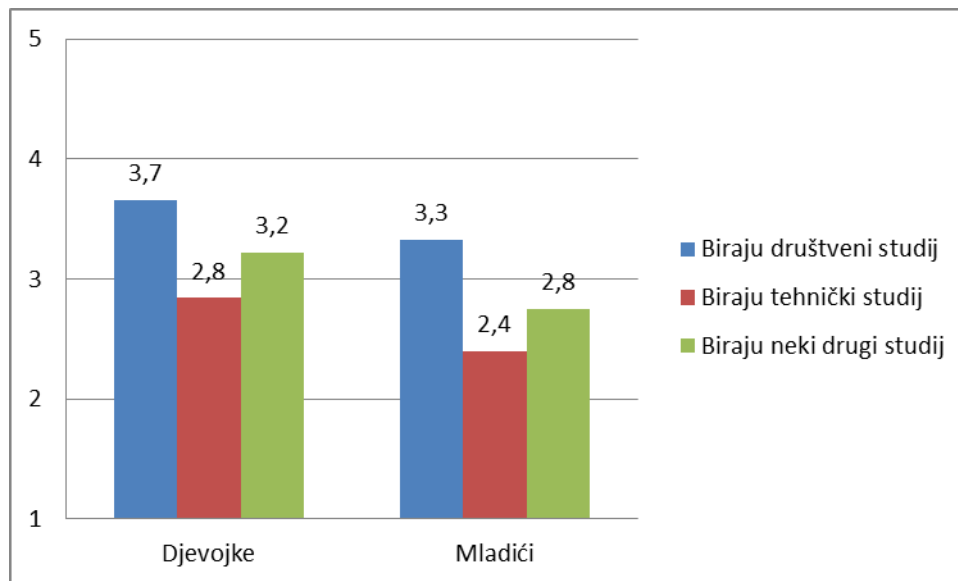

Slika 21. Prosječne vrijednosti interesa za hrvatski jezik i važnost uspjeha u njemu – razlike između djevojaka i mladića koji biraju različita područja studija

Slika 22. Prosječne vrijednosti percipirane korisnosti matematike – razlike između djevojaka i mladića koji biraju različita područja studija

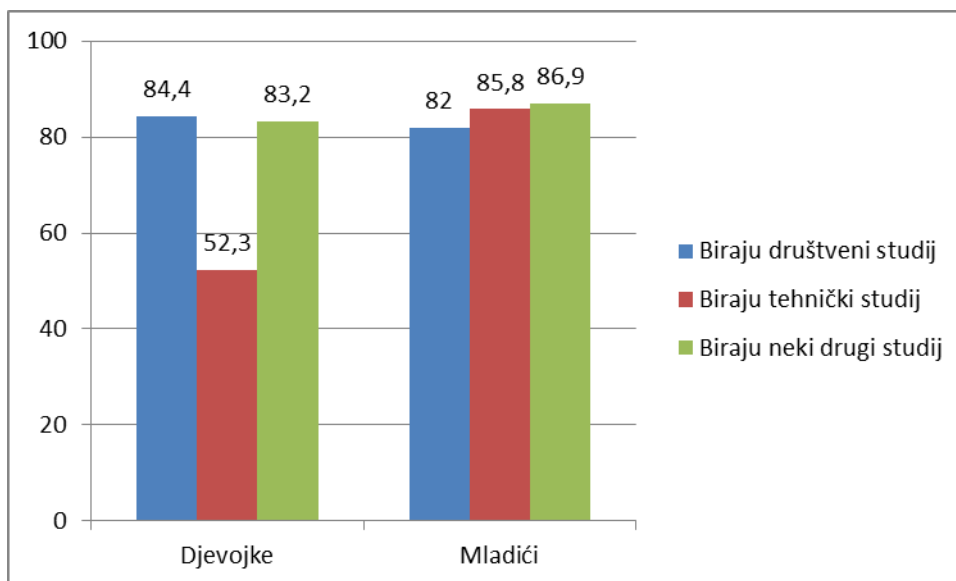

Slika 23. Prosječne vrijednosti percipirane korisnosti hrvatskog jezika – razlike između djevojaka i mladića koji biraju različita područja studija

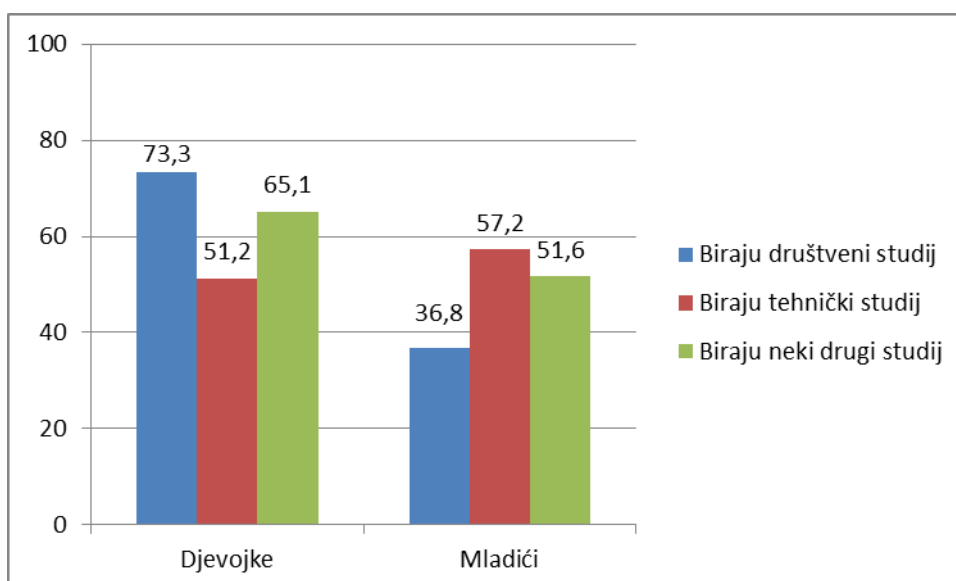
Rezultati su pokazali da učenici koji planiraju upisati tehnički studij očekuju da će biti uspješniji u matematici u budućnosti te matematiku percipiraju korisnijom i zanimljivijom, a uspjeh u njoj smatraju važnijim od učenika koji planiraju upisati društveno-humanistički studij ili neki drugi studij. Suprotno tome, učenici koji planiraju upisati društveno-humanistički studij najviše su motivirani za hrvatski jezik po pitanju: očekivanja uspjeha, interesa/važnosti uspjeha te percipirane korisnosti hrvatskog jezika u odnosu na ostale dvije skupine učenika. Ovakav obrazac vidljiv je i kod djevojaka i kod mladića.

Nadalje se pretpostavilo da je prihvaćanje stereotipa o slabijem talentu vlastitog roda/spola za određeno zanimanje povezano s manjom vjerojatnošću odabira studija u tom području, budući da učenike rodni stereotipi mogu obeshrabriti od rodno nestereotipnih obrazovnih odabira (Eccles i sur., 1983). Kako bismo to provjerili, djevojke i mladiće se pitalo za koga smatraju da je talentiraniji u zanimanjima u područjima tehničkih i društveno-humanističkih znanosti: žene, muškarci ili oboje jednako. Rodno stereotipnima su se okarakterizirali odgovori da su muškarci talentiraniji za tehnička, a žene za društveno-humanistička zanimanjima. Na slikama 24 i 25 prikazani su postoci prihvaćanja ovih stereotipa kod djevojaka i mladića koji biraju različita područja studija.

Slika 24. Postoci djevojaka i mladića koji biraju različita područja studija, a koji smatraju da su muškarci talentiraniji za zanimanja u području tehničkih znanosti

Pokazalo se da mladići u vrlo velikoj mjeri prihvaćaju stereotip o većem talentu muškaraca za tehnička zanimanja te da nema razlika u prihvaćanju ovog stereotipa među mladićima koji planiraju upisati različite studije. Djevojke su se međusobno razlikovale, pri čemu samo one koje planiraju upisati tehnički studij u manjoj mjeri prihvaćaju ovaj stereotip.

Slika 25. Postoci djevojaka i mladića koji biraju različita područja studija, a koji smatraju da su žene talentiranije za zanimanja u području društveno-humanističkih znanosti

Kod stereotipa o većem talentu žena za zanimanja iz područja društveno-humanističkih znanosti primjećuju se razlike i kod djevojaka i kod mladića, no u obrnutom smjeru. Djevojke koje biraju društveno-humanističke studije najviše prihvaćaju ovaj stereotip, dok mladići koji biraju društveno-humanističke studije u najmanjoj mjeri prihvaćaju navedeni stereotip. Jedno od objašnjenja ovih rezultata može biti da stereotip o inferiornosti vlastite grupe u nekom zanimanju može djelovati obeshrabrujuće za obrazovne odabire u tom području kod oba spola, dok stereotip o superiornosti vlastite grupe može biti poticajan za obrazovni odabir u toj domeni, barem kada je riječ o

djevojkama. No s druge strane, moguće objašnjenje je i da veći interes za neko područje može utjecati na razvijanje pozitivnije slike o vlastitim sposobnostima te sposobnostima i talentu vlastitog spola/roda u tom području.

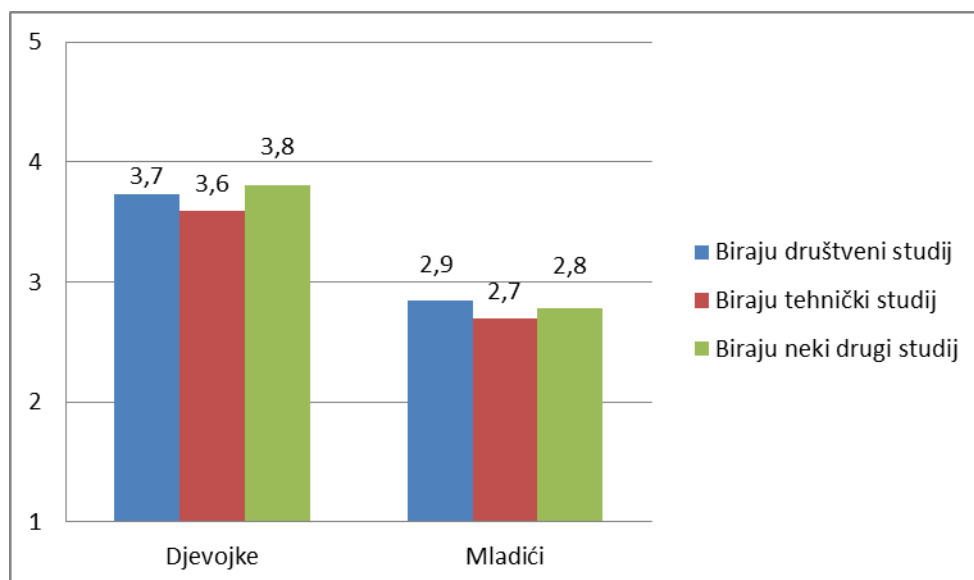
Postojanje rodnih stereotipa o talentiranosti ili interesu za određene škole ili zanimanja potvrđuju se i u intervjuima s učenicima, kao i njihova povezanost s odabirom studija:

„Frizerska za cure, pomorska za dečke... uvijek je tako ... To je ful normalna stvar, žene više privlače to frizure, kozmetika, uglavnom, a nas more, brod, tehnika vezana uz more i tako ... Važno je što sam muško ... muško eto jer da sam žensko ne bi sigurno iša na pomorski faks. (učenik, četverogodišnja strukovna škola)

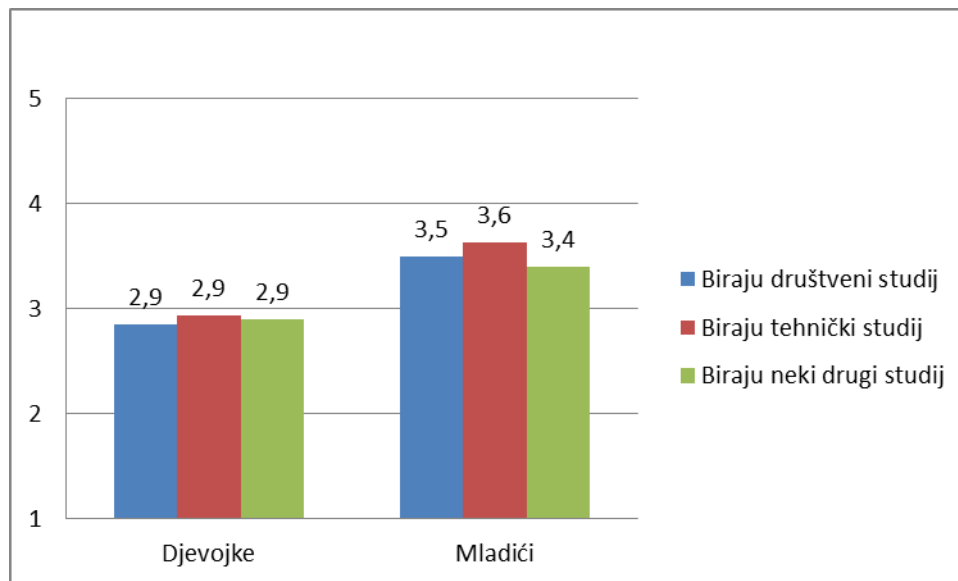
No, također se u intervjuu s učenicom tehničke škole vidjelo odbacivanje stereotipa o slabijem talentu žena u matematici i prirodnim znanostima te njezinu namjeru bavljenja tehničkom znanosti u budućnosti:

„Srednja škola mi je tehnička, al opet naš smjer je tehnički i ja ću se nastaviti baviti tehničkom znanosti, al opet koja je vezana nekako za prirodoslovlje tako da opet se vraćam na matematiku i fiziku gdje opet smatram žene talentiranijima, iako su svi veliki fizičari bili muškarcima, al nema veze (smijeh)“ (učenica, četverogodišnja strukovna škola)

Prikupili su se i podaci o tome koliko učenici smatraju da imaju osobine karakteristične za tipično žensku rodnu ulogu i tipično mušku rodnu ulogu. Pretpostavilo se da su rodne uloge učenika i odabir studija u skladu, tj. da učenici koji biraju tehničke studije, kao tipično muške studije, imaju više rezultate na skali maskuliniteta, a niže na skali femininosti, dok se obrnuto očekivalo od onih koji planiraju upisati društveno-humanistički studij kao tipično ženski studij (Eccles i sur., 1983). Razlike u samoprocjenama femininosti i maskuliniteta s obzirom na namjeru odabira različitih studija prikazane su na slikama 26 i 27.

Slika 26. Prosječne vrijednosti femininosti – razlike između djevojkama i mladića koji biraju različita područja studija

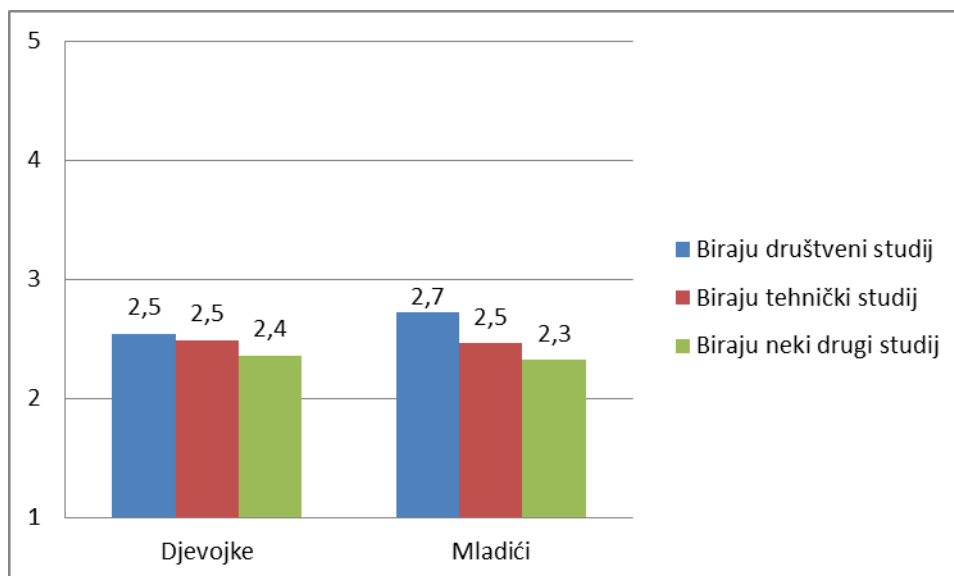
Slika 27. Prosječne vrijednosti maskuliniteta – razlike između djevojaka i mladića koji biraju različita područja studija

Rezultati analiza varijance pokazuju da se djevojke međusobno ne razlikuju u maskulinitetu, a mladići u femininosti. No, određene razlike s obzirom na željeni studij jesu pronađene i kod djevojaka i kod mladića u njihovoj društveno očekivanoj rodnoj ulozi. Tako se pokazalo da djevojke koje namjeravaju upisati tehnički studij imaju niži rezultat na skali femininosti nego one koje planiraju upisati neki drugi studij, dok se one koje planiraju upisati društveno-humanistički studij ne razlikuju od te dvije skupine. Slično tome se pokazalo da mladići koji namjeravaju upisati tehnički studij imaju viši rezultat na skali maskuliniteta od onih koji upisuju neki drugi studij, dok se oni koje planiraju upisati društveno-humanistički studij ne razlikuju od te dvije skupine. Time je samo djelomično potvrđena hipoteza o rodnim ulogama i to samo vezano uz nalaz da su za djevojaka koje biraju tehnički studij najmanje karakteristična tipično feminina ponašanja, osobine i interesi te da su za mladiće koji biraju tehnički studij najviše karakteristični tipično maskulino ponašanje, osobine i interesi.

Na kraju možemo zaključiti da su se većinom potvrdile hipoteze teorije očekivanja i vrijednosti (Eccles i sur., 1983). Naime, djevojke i mladići koji biraju tehničke studije imaju snažniju motivaciju za matematiku, dok su oni koji biraju društveno-humanističke studije zaista motiviraniji za hrvatski jezik, što govori o važnosti motivacije za pojedine školske predmete pri odlučivanju o određenom području studija. Također se pokazalo da je prihvaćanje rodnih stereotipa o zanimanjima u društveno-humanističkom i tehničkom području povezano s odlukom o odabiru stereotipno muških ili ženskih studija, odnosno da djevojke koje ne biraju tehničke studije više prihvaćaju stereotip o slabijem talentu žena u tehničkim zanimanjima te da mladići koji ne biraju društveno-humanističke studije više prihvaćaju stereotip o slabijem talentu muškaraca u društveno-humanističkim zanimanjima.

6. Razlike u kulturnom kapitalu djevojaka i mladića koji biraju različite studije

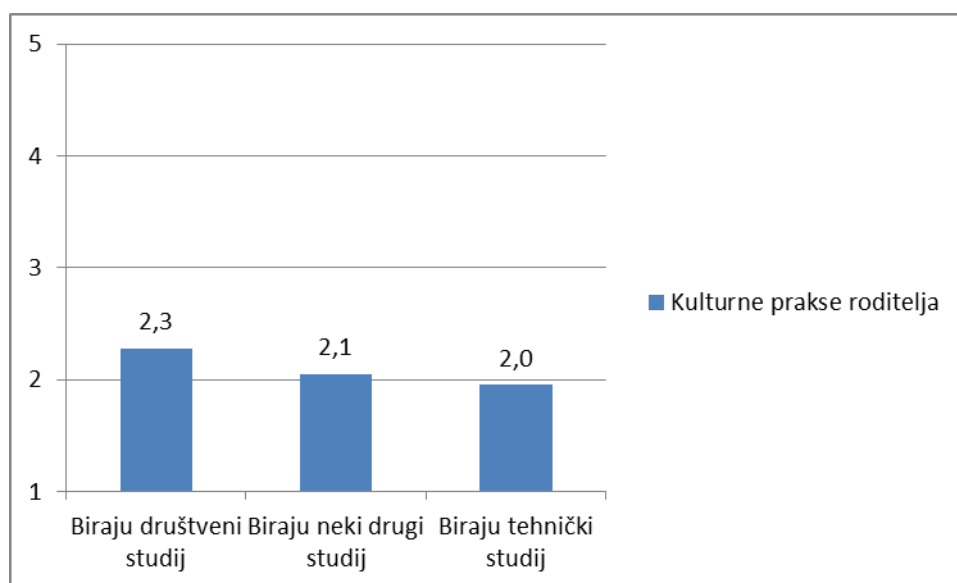
Kako bismo provjerili je li odabir područja studija povezan s Bourdieuovim konceptima, ispitale su se razlike između onih koji planiraju upisati društveno-humanistički studij, tehnički studij i neki drugi studij na indikatorima kulturnog kapitala. Kao indikatori kulturnog kapitala ispitale su se kulturne prakse roditelja, kulturne i čitalačke prakse učenika i posjedovanje kulturnih dobara, kao i obrazovanje roditelja i djedova/baka.

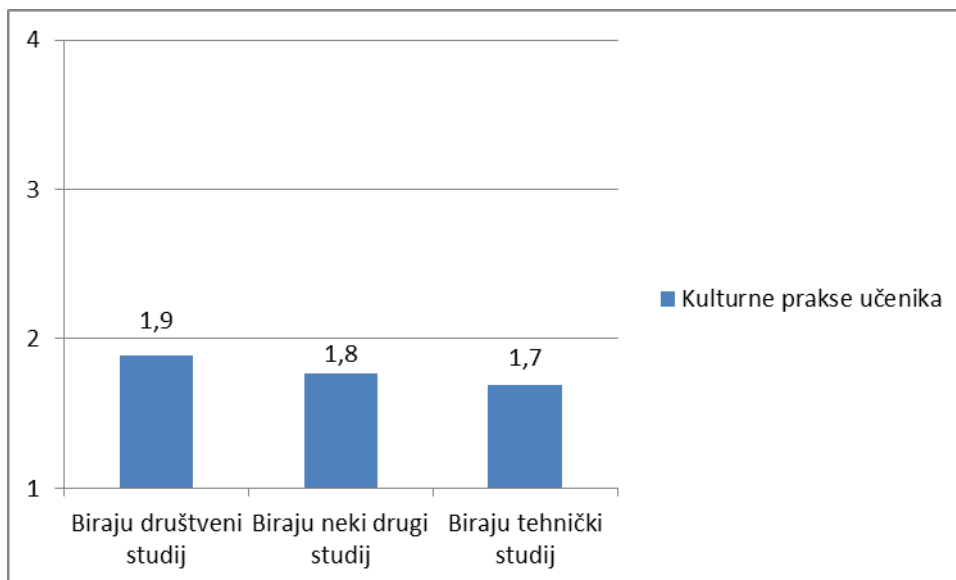
Slika 28. Prosječne vrijednosti za čitalačke prakse učenika – razlike između djevojaka i mladića koji biraju različita područja studija

Čitalačke prakse učenika pokazale su se različitim kod učenika koji biraju različita područja studija i to na muškom i ženskom uzorku (Slika 28). Djevojke koje planiraju upisati društveno-humanistički studij odgovaraju da češće čitaju od onih koje planiraju upisati neke druge studije (koji nisu društveno-humanistički niti tehnički), dok se djevojke koje planiraju upisati tehnički studij ne razlikuju od njih. Također se pokazalo da mladići koji biraju društveno-humanističke studije češće čitaju od mladića koji biraju tehnički studij ili neki drugi studij (koji se međusobno ne razlikuju). Očito su čitalačke prakse važne za odabir društveno-humanističkog studija i to kod djevojaka i mladića.

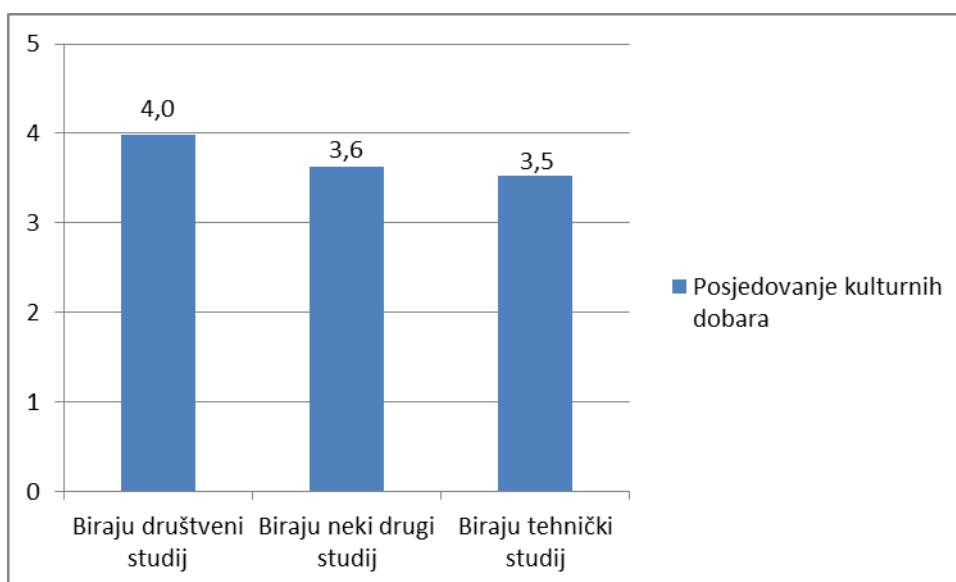
Na nekim drugim elementima kulturnog kapitala kao što su kulturne prakse roditelja, kulturne prakse učenika i posjedovanje kulturnih dobara nisu se pokazale razlike između djevojaka koje biraju različita područja studija, dok su kod mladića razlike bile statistički značajne.

Slika 29. Prosječne vrijednosti odgovora na pitanje o kulturnim praksama roditelja – razlike među mladićima koji biraju različita područja studija

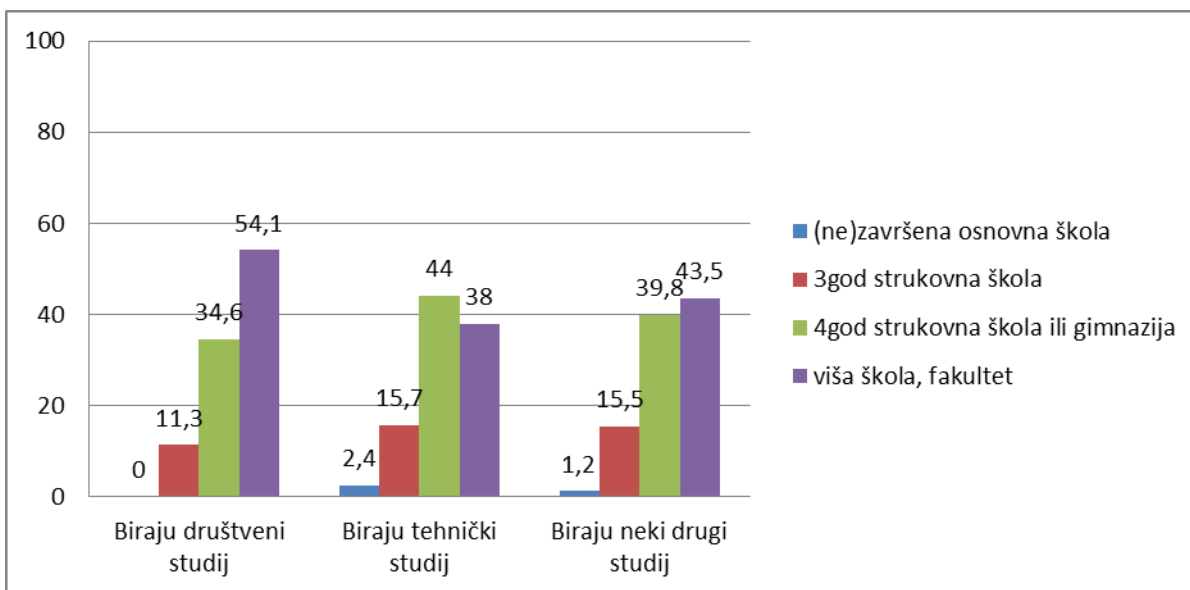
Slika 30. Prosječne vrijednosti odgovora na pitanje o kulturnim praksama učenika – razlike među mladićima koji biraju različita područja studija

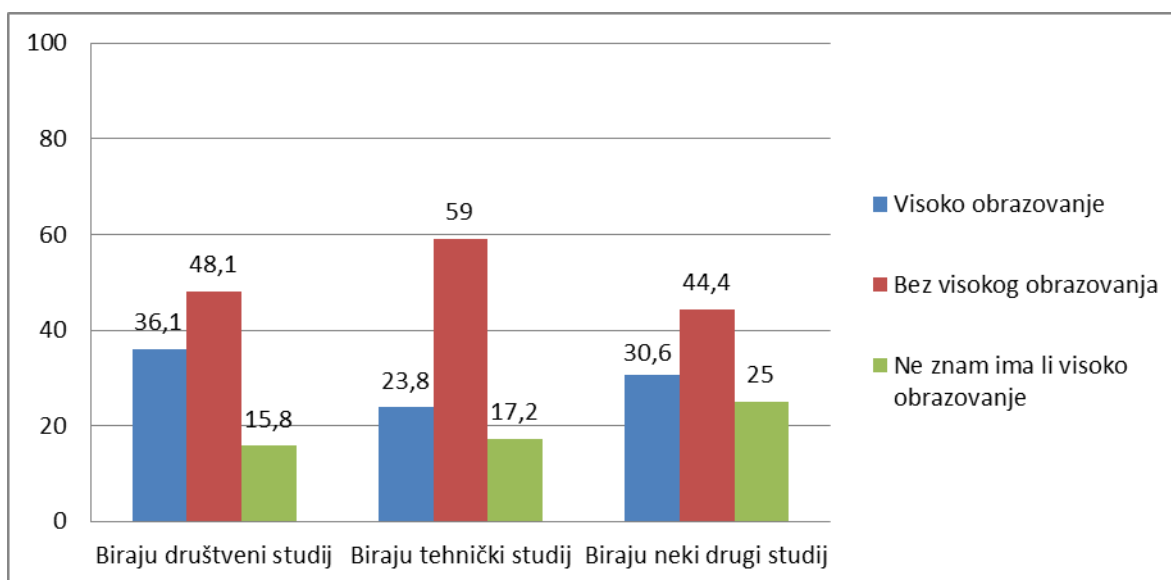
Slika 31. Prosječne vrijednosti odgovora na pitanje o posjedovanju kulturnih dobara u obitelji – razlike među mladićima koji biraju različita područja studija

Mladići koji biraju društveno-humanistički studij učestalije sudjeluju u kulturnim praksama, kao i njihovi roditelji, te imaju više kulturnih dobara u kućanstvu od mladića koji biraju tehnički studij (Slike 29-31).

Također se ispitalo razlikuju li se mladići i djevojke koji biraju različite studije prema obrazovanju svojih roditelja i djedova/baka (Slike 32 i 33). Kod djevojkama su takve razlike bile neznačajne, dok se kod mladića pokazalo da je najviše visokoobrazovanih roditelja i djedova/baka kod mladića koji biraju društveno-humanističke studije dok ih je najmanje u grupi mladića koji biraju tehnički studij.

Slika 32. Stupanj obrazovanja roditelja mladića koji biraju različita područja studija (izraženo u postocima)

Slika 33. Stupanj obrazovanja baka/djedova mladića koji biraju različita područja studija (izraženo u postocima)

Na kraju možemo zaključiti da su se mladići koji biraju tehničke, društveno-humanističke i neke druge studije značajno razlikuju prema indikatorima kulturnog kapitala. Objašnjenje veće važnosti kulturnog kapitala u razlikovanju mladića, koji biraju različite studije, nego djevojaka, moglo bi biti to što im iskustva iz obitelji vezana uz roditeljsko više obrazovanje i kulturne prakse te okruženost knjigama i čitanje daju više poticaja za studij iz društveno-humanističkog područja, za koji mladići općenito možda ne dobivaju toliko poticaja ili ohrabrenja. Za pretpostaviti je da ovakav kompleksan odnos kulturnog kapitala i odabira društveno-humanističkog studija kod djevojaka nije potreban budući da je za njih ovo područje studija usklađeno s očekivanom ženskom rodnom ulogom.

SUMARNO O REZULTATIMA ISTRAŽIVANJA I PRIJEDLOZI ZA UKLANJANJE PREPREKA PRISTUPU VISOKOM OBRAZOVANJU

Istraživanje čiji su rezultati prezentirani u tekstu bavi se ispitivanjem povezanosti društvenih, individualnih i institucionalnih faktora s odlukom učenika završnih razreda srednjih škola o nastavku školovanja na visokoškolskoj razini te izborom studija. Konceptualno utemeljena na Bourdieuovoj teoriji prakse i Ecclesinoj teoriji očekivanja i vrijednosti, analiza rezultata istraživanja je fokusirana na ispitivanje povezanosti kulturnog, ekonomskog i socijalnog kapitala učenika, rodničkih karakteristika i motivacije učenika te karakteristika škola s njihovom odlukom o nastavku školovanja i izborom studija.

Rezultati istraživanja su potvrdili našu polazišnu pretpostavku da postoji povezanost odluke o studiranju s posjedovanjem različitih oblika kapitala i karakteristikama škole koju učenik pohađa. Pritom podaci upućuju da učenici s najviše socijalnog, kulturnog i ekonomskog kapitala najčešće planiraju nastaviti školovanje, učenici koji još nisu odlučili da li će nastaviti daljnje školovanje posjeduju razmjerno manje spomenutih resursa, dok učenici koji ne planiraju studirati posjeduju najmanje navedenih vrsta kapitala. Kao što je u tekstu navedeno, ovaj nalaz je u skladu s istraživanjima u drugim zemljama i prethodnim istraživanjima u Hrvatskoj što upućuje na činjenicu da je uvjetovanost odluke o visokoškolskom obrazovanju ekonomskim, kulturnim i socijalnim resursima dugotrajna i rasprostranjena pojava koja postoji u različitim društvenim sustavima.

Rezultati istraživanja su također ukazali da je za odluku o nastavku obrazovanja na visokoškolskoj razini odgovoran i sam školski sustav, odnosno karakteristike škole koju učenici pohađaju. Preciznije, podaci su pokazali da učenici koji pozitivnije procjenjuju svoje škole kao akademski poticajne i višeg statusa, češće planiraju nastavak školovanja nakon srednje škole od onih koji ove aspekte svojih škola ocjenjuju manje pozitivno. U pravilu, učenici gimnazija, akademski orijentiranih škola, češće no učenici strukovnih škola, naročito trogodišnjih strukovnih škola, planiraju studirati.

Odgovori na pitanje o razlozima zašto učenici ne planiraju nastavak školovanja na visokoškolskoj razini pokazuju da je najčešći razlog tome što se žele što prije osamostaliti i početi zarađivati. Razmjerno znatan broj učenika (nešto više od 30%) kao razlog navodi da studij nije uvjet za rad u struci za koju se školuju, da studiranje nije za njih, da nisu dobro pripremljeni za ono što se traži na studiju te da nemaju dovoljno financijskih sredstava za studiranje. Iz navedenih odgovora vidljivo je da učenici navode različite razloge zbog kojih ne nastavljaju školovanje pri čemu je važno naglasiti da se među najčešće spominjanim razlozima navode financijski razlozi i nepripremljenost za akademske zahtjeve studija. Također je indikativan nalaz da su među učenicima koji ne namjeravaju nastaviti studij daleko najbrojniji (83%) učenici trogodišnjih strukovnih škola koje najčešće pohađaju učenici roditelja s nižim ekonomskim statusom i stupnjem obrazovanja.

Iako je danas visokoškolskim obrazovanjem obuhvaćen znatno veći broj mladih iz obitelji nižih društvenih klasa u odnosu na prethodna razdoblja, društvena nejednakost u pristupu i odabiru studija još uvijek je bitna karakteristika visokog obrazovanja. Iz teksta smo vidjeli da se ona u kontekstu ekspanzije visokog obrazovanja sve više očituje u pohađanju različitih vrsta visokoškolskih studija pri čemu je značajna razlika između društveno prestižnijih i manje prestižnih studija. U Hrvatskoj to je npr. slučaj s fakultetskim studijem i studijem na veleučilištu ili visokoj školi. Slično kao i u slučaju odluke o nastavku visokoškolskog obrazovanja, učenici iz obitelji koje posjeduju više oblika i veću količinu kapitala češće upisuju fakultete i umjetničke akademije dok učenici iz obitelji koje raspolažu s manjim ekonomskim, kulturnim i socijalnim resursima češće upisuju veleučilišne studije. Gledajući u cjelini podatke o odluci da li će učenici nastaviti obrazovanje na visokoškolskoj razini ili ne i podatke o tome koju vrstu studija učenici odabiru, pokazuje se da je hrvatski školski sustav dosljedan u pogledu omogućavanja reprodukcije društvenih nejednakosti. To na određeni način

potvrđuju podaci za varijable škole kao obrazovnog polja. Naime, iz njih je vidljivo da učenici koji odgovaraju da će sigurno upisati fakultet češće dolaze iz škola koje procjenjuju kao škole koje imaju visok društveni status i koje su akademski poticajne, nego učenici koji će upisati veleučilišne studije. Navedene podatke bilo je važno zaključno naglasiti jer čine relevantne empirijske uvide za formuliranje mjera obrazovne politike za uklanjanje društvenih i obrazovnih prepreka za nastavak obrazovanja na visokoškolskoj razini. Neke od mogućih mjera su:

- Nalaz o razmjerno malom utjecaju institucijskih aktera (socijalni kapital) na odluku o (ne)studiranju, prvenstveno nastavnika u školi i savjetnika za profesionalno usmjeravanje izvan škole, upućuje na potrebu osnaživanja njihove uloge u pružanju pomoći učenicima kod donošenja obrazovnih odluka.
- Rezultat prema kojem postoji veza između obiteljskog kulturnog kapitala učenika (posebno obrazovanja roditelja) i namjere o studiranju upućuje na potrebu što ranijeg informiranja učenika (u školi i drugim institucijama) o važnosti visokog obrazovanja na tržištu rada i za životno planiranje.
- Nalaz o povezanosti ekonomskog kapitala/materijalnog položaja obitelji učenika s namjerom o studiranju ukazuje na važnost daljnjeg unapređenja različitih mjera materijalne potpore studentima (smještaj u studentskim domovima, povoljni studentski krediti i dr.).
- Podatak da učenici koji planiraju studirati svoju srednju školu češće procjenjuju kao akademski poticajnu sredinu i školu koja ima visoki status ukazuje na važnost donošenja različitih mjera u srednjim školama koje učenike mogu potaknuti na nastavak školovanja i olakšati im planiranje studija (npr. dostupnost informacija u vezi studija ili podrška nastavnika pri odlučivanju o studiju). Mjere podrške su naročito potrebne u školama koje su učenici procjenjivali manje akademski poticajnim, kao što su npr. trogodišnje strukovne škole.
- Nalaz prema kojem učenici koji namjeravaju upisati veleučilište/visoku školu raspolažu s manje kulturnog i ekonomskog kapitala od učenika koji planiraju sveučilišni studij ukazuje na potrebu za specifičnim oblicima ekonomske i obrazovne potpore ovoj kategoriji učenika. To npr. mogu biti mjere kojima se učenicima koji namjeravaju upisati veleučilišne studije mogu dodjeljivati krediti, regulirati plaćanje školarina i slično.
- Nalaz da su među učenicima koji ne namjeravaju nastaviti studij daleko najbrojniji učenici trogodišnjih strukovnih škola koju najčešće pohađaju učenici roditelja s nižim ekonomskim statusom i stupnjem obrazovanja upućuju na potrebu za osmišljavanjem mjera kojima bi im se osnažila ekonomska i obrazovna potpora. Ovo tim više što učenicima trogodišnjih strukovnih škola nije osigurana potpora da, ukoliko žele studirati, naknadno steknu znanja potrebna za upis na studij.

Jedan od ciljeva našeg istraživanja bio je ispitati kako su *individualne* karakteristike i *spol* učenika povezani s njihovom odlukom o nastavku studija i odabirom sveučilišnog i veleučilišnog studija. Oslanjajući se na Ecclesinu teoriju, ispitivali smo povezanost navedenih učeničkih odluka s njihovim ocjenama i motivacijom za matematiku i hrvatski jezik, koji predstavljaju važan preduvjet za nastavak obrazovanja te s rodnim ulogama.

Pokazuje se da učenici koji planiraju studirati imaju u prosjeku višu ocjenu iz matematike i hrvatskog jezika i pridaju im više subjektivne vrijednosti (očekivanje uspjeha, interes i važnost, percipirana korisnost) od učenika koji ne planiraju ili još nisu odlučili hoće li studirati. Očekivano, ovakav nalaz potvrđuje pretpostavku da su učenici koji planiraju studirati akademski uspješniji od onih koji ne planiraju nastaviti školovanje na visokoškolskoj razini. Također, kada je riječ o namjeri upisivanja

fakulteta ili veleučilišta, učenici koji imaju bolji uspjeh iz matematike i hrvatskog jezika i pridaju tim predmetima veću subjektivnu važnost, skloniji su upisu fakulteta nego veleučilišta.

Važno je također navesti nalaz da učenici koji planiraju studirati, osim što imaju bolje ocjene, imaju u prosjeku i više vrijednosti na ispitanim aspektima konstrukcije femininosti. To ukazuje da je i u Hrvatskoj visok školski uspjeh dio dominantne konstrukcije femininosti.

Prema teoriji očekivanja i vrijednosti Eccles i sur. rodni aspekti obrazovanja naročito su izraženi kod odabira određenog obrazovnog područja pri čemu se pretpostavlja da rodne uloge učenika i rodni stereotipi o obrazovnim područjima i zanimanjima također oblikuju njihovu motivaciju za ta područja i njihove obrazovne odabire. Nalazi istraživanja ukazuju na prisutnost rodno obilježenih obrazaca odabira tehničkih i društveno-humanističkih studija pri čemu se prvi mogu svrstati u domenu stereotipno muških, a drugi u domenu stereotipno ženskih studija.

Kada je riječ o rodnoj dimenziji obrazovnih odabira i naše istraživanje je potvrdilo da su rodni stereotipi o zanimanjima bili važniji faktor razlikovanja učenika koji biraju različita područja studija od rodnih uloga. Pritom se pokazalo da je uvjerenje o slabijem talentu vlastite rodne skupine za određeno područje povezano s manjom vjerojatnošću odabira tog područja studija. Ovaj rezultat u skladu je s teorijskim pretpostavkama o potencijalnom negativnom efektu prihvaćanja rodnih stereotipa na netipični obrazovni odabir (npr. odabir tehničkih studija od strane djevojaka). Važno je istaknuti da su rezultati potvrdili ove teorijske postavke kada je riječ o djevojkama i odabiru tipično muškog područja kao što je npr. spomenuto tehničko područje. Važnost nalaza našeg istraživanja je u tome što je ono navedenu tezu potvrdilo i na rezultatima o mladićima, tj. njihovom odabiru tipično ženskog područja, u ovom slučaju društveno-humanističkog. Naime, pretpostavka o potencijalnom negativnom efektu prihvaćanja rodnih stereotipa na netipični obrazovni odabir mladića do sada je rijetko bila predmetom interesa u provjerama Ecclesine teorije očekivanja i vrijednosti.

Navedeni nalazi imaju i praktičnu vrijednost jer upućuju na potrebu intenzivnijeg i kvalitetnijeg poučavanja u školama o rodnim stereotipima u području obrazovanja i rada, kao i na potrebu uvođenja mjera obrazovne politike koje će poticati djevojke na odabir tehničkih fakulteta i mladića na odabir tipično ženskih studija (npr. učiteljski i nastavnički fakulteti).

Istraživanje rodne dimenzije odabira studija sa stajališta Bourdieuove teorije prakse i Ecclesine teorije očekivanja i vrijednosti omogućili su da se analiza kapitala i obrazovnog polja kao faktora diferenciranja učenika koji namjeravaju upisati tipično muške (tehničke) i tipično ženske (društveno-humanističke) studije komplementiraju konceptima Ecclesine teorije: motivacijskim varijablama te rodnim ulogama i predrasudama o obrazovnim područjima. Takav pristup rezultirao je nalazima koji upućuju na veću važnost spomenutih koncepata Ecclesine teorije očekivanja i vrijednosti kao značajnijih faktora diferenciranja učenika koji namjeravaju upisati tipično muške (tehničke) i tipično ženske (društveno-humanističke) studije, nego što su to koncepti Bourdieuove teorije prakse (kapitali). Međutim nalazi istraživanja isto tako upućuju na potrebu daljnjeg integriranja ova dva pristupa u istraživanjima. Naime, pokazalo se da posjedovanje kulturnog kapitala predstavlja važniji faktor razlikovanja mladića nego djevojaka pri odabiru studija. Konkretnije, mladići koji biraju društveno-humanistički studij imaju veći kulturni kapital od mladića koji ne biraju društveno-humanistički studij nego neki drugi.